

[Weikop.]

er til sidste behandling, kan få bekræftet denne opfattelse, som jo også har fundet udtryk i udvalget.

Mit parti har i øvrigt, som det også fremgår af tillægsbetænkningen, tiltrådt lovforslaget, således som det foreligger på grundlag af den forhandling, der har fundet sted i udvalget, men jeg ville være meget tilfreds, om jeg kunne få svar på de spørgsmål, jeg her har stillet.

Økonomiministeren (Kjeld Philip): Da handelsministeren er forhindret i at være til stede i dag, har jeg lovet at sige et par ord på hans vegne, for så vidt der blev anledning til det.

Jeg forstår, at det ærede medlem hr. Weikop har ønsket en nærmere fortolkning af, i hvilke tilfælde dispensation skal kunne gives. Det er mit indtryk efter at have læst tillægsbetænkningen, at der her er givet en temmelig klar redegørelse for, i hvilke tilfælde dispensation skal kunne gives. Jeg ser mig ikke i stand til her yderligere at uddybe den, men jeg har vanskeligt ved at tro, at der skulle være nogen uoverensstemmelse mellem den opfattelse, som det ærede medlem har, og den, som handelsministeren har.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslaget

vedtoges med 126 stemmer mod 6.

Formanden: Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Der er ikke mere på dagsordenen.

Det er meddelt mig, at udvalget angående forslag til lov om ophævelse af politikasserne ønsker at afgive mundtlig indstilling ved nævnte lovforslags tredje behandling.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 29. maj, kl. 9 med følgende dagsorden:

1) Tredje behandling af:

Forslag til lov om tillægsbevilling for finansåret fra 1. april 1962 til 31. marts 1963.

2) Spørgsmål til ministrene.

Mødet hævet kl. 14³⁷.

III. møde.

Onsdag den 29. maj kl. 9.

Formanden: Udvalget angående forslag til lov om erhvervelse af landbrugsejendomme, forslag til lov om ændringer i lov om landbrugsejendomme, forslag til lov om ændringer i lov om oprettelse og supplerung af mindre landbrug m. m. — statshusmandsloven — og forslag til lov om kommuners forkøbsret til fast ejendom samt støtte til kommuners jordkøb har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme og forslag til lov om ændring af lov om særlig indkomstskat m. v. har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændringer i lov om naturfredning har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om støtte til tilvejebringelse af kollegier for unge under uddannelse har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Den første sag på dagsordenen var:

Tredje behandling af forslag til lov om tillægsbevilling for finansåret fra 1. april 1962 til 31. marts 1963.

(Anden behandling af lovforslaget (nr. 137) findes i tidenden sp. 5823).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sættes til forhandling.

Kaj Andresen: Efter at forslag til lov om tillægsbevilling for finansåret fra 1. april 1962 til 31. marts 1963 har været til anden behandling her i tinget i forrige uge, har lovforslaget været til fornyet drøftelse i finansudvalget, og et flertal — alle partier med undtagelse af socialistisk folkeparti — indstiller lovforslaget til vedtagelse uden ændringer ved tredje behandling. Et mindretal — socialistisk folkeparti — har meddelt, at det hverken vil stemme for eller imod lovforslaget.

Som omtalt ved lovforslagets anden behandling vil det ændrede princip, hvorefter tillægsbevillingsloven nu udarbejdes, medføre, at en sammenlægning af finanslovens og tillægsbevillingslovens tal ikke mere vil udvise det forventede regnskabsmæssige resultat, men dette fremgår af afsnittet om statsfinanserne i den økonomiske oversigt af maj 1963.

Jeg skal imidlertid her ved lovforslagets tredje behandling oplyse, at efter vedtagelse af ændringsforslagene ved lovforslagets anden behandling udviser tillægsbevillingsloven for finansåret fra 1. april 1962 til 31. marts 1963 på indtægtssiden 380.329.697 kr. og på udgiftssiden 642.668.101 kr.

K. B. Andersen: Det er vel ikke utænkeligt, at den folketingsssamling, der nu står foran sommerafbrydelsen, indtil arbejdet genoptages i september, vil være en af dem, der senere vil få omtale i den politiske historie. Jeg tænker ikke i denne forbindelse på den ret usædvanlige skarphed, der har præget en del af vinterens debatter. Det er den slags, der ikke huskes så længe. Det er ikke noget, der kommer til at optage en plads i de politiske beretninger på længere sigt svarende til den plads og de overskrifter, den samtidige presse anvender. Men når krudtrøgen er drevet væk og knaldene forstummet — også fra det løse krudt — bliver der stående nogle markante begivenheder tilbage til minde om samlingen 1962-63.

Det var den samling, hvor Danmark mod forventning ikke kom til at tage endelig stilling til det brede europæiske marked. Det var den samling, hvor det for første gang lykkedes

at realisere en samlet og næsten alle omfattende økonomisk opgørelse uden konflikter, og det var samlingen, der bragte det store jordlovskompleks i hus.

Under den omtale af de aktuelle begivenheder, som denne debat giver anledning til, er det naturligt at begynde med det europæiske samarbejde, fordi det, der sker — eller ikke sker — inden for dette felt, på så mange måder er bestemmende for vor daglige tilværelse.

Der er grund til at udtrykke tilfredshed med EFTA-mødet i Lissabon, der fandt sted i begyndelsen af denne måned. Det er helt klart, at Lissabonmødets forløb betød en øget EFTA-styrke i de fortsatte europæiske markedsdrøftelser. De beslutninger, der blev truffet, først og fremmest aftalen om den fremskyndede toldafvikling, viste et funktionsdygtigt EFTA. Hertil kom de resultater for landbrugsvarerne, som den højtærede udenrigsminister med megen energi forhandlede sig til i bilaterale aftaler med England, Sverige, Norge og Schweiz. Lissabonlandbrugsforhandlingerne var imidlertid kun første led i omfattende forhandlinger i den kommende tid. Foreløbig står de dansk-britiske bacondrøftelser, som England nu har givet oplæg til, i forgrunden. Både forhandlingerne i Lissabon og forberedelserne til dem viste værdien af et godt nordisk samarbejde. Jeg går ud fra, at den højtærede udenrigsminister vil benytte debatten her til at give tinget sin vurdering såvel af Lissabonmødet og dets aftaler som af de efterfølgende GATT-forhandlinger i Genève, der jo lykkeligvis ikke endte med det sammenbrud, det en overgang kunne true med. Samtidig med de efter omstændighederne gode efterretninger fra Lissabon hører vi om nye foranstaltninger fra fællesmarkedets side, der vil lægge dansk landbrugseksport, i dette tilfælde fjerkræeksporten, alvorlige hindringer i vejen. Det vil på baggrund af alle disse forhold være rimeligt at spørge: hvordan vurderer den højtærede udenrigsminister mulighederne for at virkeliggøre den uændrede danske målsætning om et bredt europæisk marked på baggrund af denne måneds begivenheder?

Jeg nævnte før, at der — i fortsættelse af drøftelserne på Nordisk Råds sidste møde — havde fundet et godt samarbejde sted mellem de nordiske lande i forbindelse med

[K. B. Andersen.]

de omfattende forhandlinger om det europæiske samarbejde. I denne sammenhæng vil jeg bede regeringen være opmærksom på og gøre sit til at fremme de muligheder, der måtte være for at øge det nordiske samarbejde også på anden måde inden for den økonomiske sektor. Nordisk Råds økonomiske ni mands komité arbejder jo i denne tid både med spørgsmålet om et nordisk kapitalmarked og med det igennem flere år drøftede projekt om en nordisk investeringsbank, der utvivlsomt vil være et nyttigt led i bestræbelserne for et stærkere produktionssamarbejde. Formentlig vil disse problemer være klar til behandling på rådets næste samling, og forhåbentlig vil tidspunktet da være inde for et initiativ også fra regeringernes side.

Så vigtigt Lissabonmødet end var, er det vel allerede i offentlighedens bevidsthed sat i skygge af NATO-ministermødet i Ottawa og de beslutninger, der dér blev truffet. Også hvad dette møde angår, vil jeg bede den højtærede udenrigsminister om en redegørelse. Ifølge meddelelser i dagspressen blev det fremhævet i Ottawa, at der ikke ville blive tale om noget dansk bidrag til de samordnede atomstyrker, og at det hidtidige danske standpunkt om ikke at ville acceptere placering af atomammunition på dansk territorium stadig står ved magt. Vedtagelsen i Ottawa må betyde, at der ikke i øjeblikket er fare for øget spredning af atomvåbnene i Europa. Som Ottawa-vedtagelserne ligger oplyst for os i pressemeddelelserne, er der intet, der tyder på en egentlig ny dansk politik på dette vigtige og udenrigspolitisk set meget følsomme område. Jeg vil gerne bede den højtærede udenrigsminister bekræfte dette.

I communiqueet fra Ottawamødet blev der — samtidig med at det blev understreget, at den frie verdens lande har både ret og pligt til i fællesskab at beskytte deres frihed, sådan som det for vort vedkommende sker gennem samarbejdet i NATO — udtrykt beklagelse af, at det var nødvendigt at anvende betydelige ressourcer til militære formål i stedet for at anvende dem i arbejdet for at højne levestandarden i udviklingslandene. Det er en beklagelse, mit parti fuldt ud kan dele. Så værdifuldt og nødvendigt NATO-samarbejdet er for os,

kan det selvfølgelig ikke være et mål i sig selv, men må ses som et led i arbejdet for fremme af de nedrustningsbestræbelser, som vi alle ser hen til resultater af.

I dette arbejde for nedrustning kan FN ikke undværes som en handlekraftig organisation. Der er derfor grund til at udtale et varmt håb om, at den finansielle krise, der i øjeblikket truer FN's fremtid, snart må finde en løsning.

Inden jeg vender mig til de hjemlige problemer, vil jeg gerne gøre en bemærkning om den debat, der har fundet sted om boykot af Sydafrika. Der er vel ingen i denne sal, der ikke nærer en dyb afsky for de metoder, den sydafrikanske regering har taget i brug i en kamp, der 100 pct. sikkert er dømt til at mislykkes, og som også, hvis der er menneskelig retfærdighed til, bør mislykkes. Derfor er brede kredse i befolkningen og også i denne sal sluttet op om den spontane boykot, som dansk ungdom har stillet sig i spidsen for. Denne klare og utvetydige holdning er ikke i uoverensstemmelse med den stilling, de nordiske regeringer i fællesskab har taget gående ud på at vende sig mod en egentlig statslig boykot, der ikke er truffet vedtagelse om på folkeretligt gyldig vis, og som ikke har nogen udsigt til at blive effektiv, og som derfor alene kan medføre et prestigetab for FN til glæde for ingen. Det har været ejendommeligt og lidt forstemmende at studere en del af reaktionerne på folketingsunderskrifterne om støtte til ungdommens boykot. Selvfølgelig ville det være angribeligt, hvis et folketingsflertal gav navne til én politik og førte en anden. Men det er der jo netop heller ikke tale om, idet der er givet tilslutning til den spontane private boykot, men ikke til den statslige boykot, som jeg ikke er i tvivl om at et flertal, bl.a. af de grunde, jeg nævnte før, ville vende sig imod, sådan som stillingen er lige i øjeblikket.

Blandt de mange opgaver i den hjemlige økonomiske politik er der én, hvis løsning samler mere opmærksomhed i hjemmene landet over end nogen anden, og det er beskæftigelsen. Vi har i socialdemokratiet aldrig lagt skjul på, at vi betragter det som alfa og omega i vore politiske bestræbelser at skabe og bevare en god beskæftigelse, og så længe det lykkes — og det er nu tilfældet på 6. år — så kan oppositionspolitikere og deres presse

[K. B. Andersen.]

godt forsøge at bilde folk ind, at landet stander i våde; de vil ikke blive troet. Rundt om på arbejdspladser og i hjem ved man bedre.

Men denne store beskæftigelse med alle de menneskelige goder, den rummer, den kommer ikke af sig selv, og den bevares ikke automatisk. Den kræver en politik, der målbevidst arbejder på at bevare en sund og stabil økonomi. På denne baggrund må den helhedsløsning ses, der blev gennemført for nogle måneder siden, og som er blevet så godt modtaget, ikke mindst blandt de lønmodtagere, der skulle bøde med deres arbejde og tryghed, hvis beskæftigelsen blev sat på spil.

Opgaven har været at holde forbrug og investeringer inden for de grænser, som produktionen sætter, og at skaffe valutaindtægter af et sådant omfang, at den for de fortsatte fremskridt nødvendige import kan betales. Forliget i sommeren i fjor var et væsentligt skridt henimod en stabilisering gennem den dæmper, det lagde på efterspørgselspresset. Men det ville have været uden virkning, hvis begivenhederne i foråret havde fået lov til at tage magten fra os. Helhedsløsningen betyder — som fremhævet i den økonomiske årsoversigt — at der blev taget skridt til at sikre en stabil udvikling i priser og indkomster i den kommende 2 års periode, og den gav mulighed for, at omkostningsniveauet holdes så nogenlunde i ro til gavn for eksporten.

Den økonomiske årsoversigt tegner i øvrigt et billede, som man har lov til at betegne som forsigtigt optimistisk. Alt tyder på, at det vil blive muligt i modsætning til tidligere at vende valutaudviklingen uden at fremkalde standsning i den økonomiske udvikling og uden at fremkalde en nedgang i beskæftigelsen, der fører til ledighed.

Den økonomiske årsoversigt giver et godt grundlag for den diskussion om besparelser på statsbudgettet, som stadig føres med megen energi, og som også spillede en betydelig rolle under arbejdet med helhedsløsningen. Der peges i oversigten på, at de stigende statsudgifter bl. a. må ses på baggrund af stigende priser og lønninger og ikke mindre på baggrund af ændringer i refusionsordningerne mellem staten og kommunerne; der har ført en større andel af

udgifterne over til staten. I forelæggelsen af årsoversigten kom den højtærede økonomiminister ind på dette sidste emne og rejste spørgsmålet, om man på forsvarlig måde kan lade ét offentligt organ disponere og et andet betale, og ministeren bebudede, at regeringen ville underkaste dette problem en nærmere overvejelse, hvad der kun kan være grund til at udtrykke tilfredshed med.

Det ville være velgørende, om oppositionspartierne ville være med til en saglig debat om de offentlige udgifter på grundlag af årsoversigtens oplysninger, men sådan skal det jo nok ikke være. Der er i hvert fald ikke noget, som tyder på det. Det har til dato været næsten totalt umuligt at få at vide, hvad oppositionen vil sætte sine spærkrav ind over for. Under forhandlingerne om helhedsløsningen, hvor der fra regeringens side blev redegjort for, med hvilken omhyggelighed forslaget til finanslov var gennemgået og finkæmmet, fremsatte de konservative forslag om besparelser på 319 mill. kr. — altså vel at mærke ikke sådan at forstå, at man angav, hvor pengene kunne spares. Nej, beløbet skyldtes ønsket om at runde udgiftsbudgettet ned til 10 milliarder, selvfølgelig et meget hæderligt formål, men unægtelig udtryk for en tankegang, der ikke var særlig tyngt af de realiteter, der skjuler sig bag budgettallene. Mon ikke alle, der på en eller anden måde er interesseret i offentlige bevillinger, det være sig til uddannelse, sociale formål, trafikformål, forsvar, eller hvad det nu kan dreje sig om, vil være noget bekymret ved den slags uspecificerede nedskæringer? Jeg tror det. Ikke desto mindre blev foresøgt gentaget, da VK-partierne under den afsluttende debat om finansloven stillede forslag om uspecificerede nedskæringer på 200 mill. kr. efter finansministerens selvstændige og personlige valg. Et så urealistisk og ansvarsløst forslag blev selvfølgelig stemt ned af regeringspartierne. Men det er unægtelig en noget letsindig måde at omgås offentlige opgaver på — og forslaget står i skærende modsætning til de 22 mill. kr., oppositionspartierne selv evnede at finde frem til som besparelser på et budget på over 10 milliarder kr.

Den totale mangel på alvor og saglighed, hvormed oppositionen har behandlet spørgs-

[K. B. Andersen.]

målet om besparelser, har også vist sig på andre områder i forbindelse med de vigtige og alvorlige problemer, forårets økonomiske lovgivning arbejdede med. Allerede i begyndelsen af april fastslog det konservative folkepartis politiske ordfører, det ærede medlem hr. Poul Møller, i en artikel i Berlingske Tidende, at der intet var i helhedsløsningens lovkompleks, der var egnet til at standse den stadige indkomst- og omkostningsstigning. Er det virkelig nødvendigt at give vurderinger i så oplagt strid med de faktiske forhold? Der skulle da være nok at være uenig om, også i helhedsløsningen, uden at fortægne virkeligheden. Da aprilpristallet blev offentliggjort, fortsatte det ærede medlem hr. Poul Møller sin mistegning af helhedsløsningen og dens virkninger, idet det ærede medlem gav udtryk for, at stigningen i pristallet sort på hvidt dokumenterede, at helhedsløsningen hverken skabte pris- eller lønstop. Hvordan et pristal, der skulle registrere prisstigninger for en 3 måneders periode, kan sige noget som helst om virkningen af en lovgivning, der først fik virkning i periodens sidste del, ville det være interessant at få at vide. Det ærede medlem skylder offentligheden en forklaring på, hvordan han kommer til denne sort-hvidt dokumentation. Han kan intet — absolut intet — vide om, hvornår i 3 måneders perioden prisstigningerne satte ind, stigninger, der i øvrigt i høj grad skyldes de landbrugslove, som det ærede medlem og hans parti og også mit parti har stemt for. Jeg synes, at det ærede medlem skulle benytte denne lejlighed til at give offentligheden en forklaring. Hvis en acceptabel forklaring ikke kan gives, så får vi da i hvert fald det resultat ud af det, at offentligheden ved, hvilken vægt den skal tillægge — eller rettere ikke skal tillægge — det ærede medlems kommentarer til den økonomiske udvikling.

Den økonomiske årsoversigt kommer ind på spørgsmålet om låntagning i udlandet og peger på det rimelige i at optage lån, således at den omlægning af det danske erhvervsliv, som landbrugets problemer tvinger os til at foretage i hastigt tempo, kan finde sted uden at udsætte betalingsbalancen for et så alvorligt pres, at bremserne på udviklingen må slås i. Ud fra de samme syns-

punkter gik departementschef Erik Ib Schmidt i sit foredrag ved Industriforeningens 125 års jubilæum ind for udenlandsk låntagning nu. Men departementschefen gjorde sin anbefaling afhængig af, at vi kunne bringe inflationen til ophør. Det kan vi ikke blive uenige om, og også her kommer helhedsløsningen atter ind i billedet.

Årsoversigtens sidste afsnit er et forsøg på at finde frem til et overblik over opsparingen i det danske samfund, hvem der sparer og hvor meget, og hvordan udviklingen har været i de senere år. Resultatet af betragtningerne er først og fremmest, at den foreliggende statistik ikke er tilstrækkelig god til at sige noget sikkert om spørgsmålet. Det må forekomme temmelig barokt, når man tænker på den rolle, opsparingen og foranstaltningerne til fremme af den spiller i den politiske debat, og hvilken uhyre betydning for vor fortsatte økonomiske udvikling en tilstrækkelig opsparing har, at det ikke er muligt at udtale sig mere bestemt. Man kan kun ønske det økonomiske sekretariat held og lykke til det videre arbejde med at skaffe bedre materiale frem — ikke mindst i øvrigt til belysning af, om de ordninger, der er gennemført til fremme af opsparingen, i væsentligt mål bringer ny opsparing frem, sådan som tanken jo var.

Oplysningerne om den foretagne opsparing må altså tages med alle mulige forbehold, men derfor bør det dog måske alligevel noteres, at årsoversigten mener at kunne fastslå, at der i det sidste tiår er sket en stigning såvel i den samlede opsparing som i den private opsparing for de fleste grupper. Det stemmer jo ikke rigtig godt med myten om en regering og en politik, der fratager befolkningen lysten og evnen til at spare op.

Bag os har vi altså omsforlig og helhedsløsning som led i en politik, der vil søge at bevare den gode beskæftigelse og muliggøre fortsat fremgang i produktion og forbrug. På denne baggrund kan vi rette blikket fremad mod de opgaver, der venter på løsning både på kortere og på lidt længere sigt. Man kan jo godt kalde det politiske opgaver, om man vil, men kun hvis man ved politik forstå spørgsmålet om, hvordan vi i et demokratisk samfund søger gennem forhandling at lægge rammerne for hinandens daglige tilværelse og fremme hinandens

[K. B. Andersen.]

udviklingsmuligheder. Det er jo det, det drejer sig om, og ikke specialiteter for politikere.

Hvad den nærmeste tids opgaver angår, er der grund til først og sidst at opfordre regeringen til nøje at overvåge udviklingen i beskæftigelse, i valutaforbrug, i renteniveau, i eksportmuligheder — kort sagt i alle de faktorer, der skal være i orden for at bevare udviklingstakten. Forhold udefra, som vi ikke er herre over, kan volde os vanskeligheder. Men dommen vil være hård, hvis vi ved selvskabte plager sætter de gode tider over styr.

Skal der fremover føres indkomstpolitik — og det skal der selvfølgelig, fordi en økonomisk samordning under den ene eller anden form stadig vil være aktuel af hensyn til beskæftigelsen — er en af de første betingelser, at der gøres et arbejde for at skabe den nødvendige forståelse i befolkningen for sammenhængen mellem på den ene side indkomsterne og på den anden beskæftigelse og fortsat fremgang, sådan som den højtærede statsminister pegede på det i sin tale til LOs kongres for nylig. En sådan politik forudsætter faktisk en endnu bedre indkomststatistik end den, vi har til rådighed i dag. Lønmodtagernes økonomiske forhold er ikke så vanskelige at få belyst, men når vi kommer til de forskellige grupper af selvstændige, kniber det. Det fremgik jo også af den indkomstoversigt, som det økonomiske råds formandskab udarbejdede i forbindelse med helhedsløsningen. Det var navnlig områder som håndværk, handel og liberale erhverv, det kneb med at få tilstrækkelige og præcise oplysninger om.

Et bidrag til en sådan indkomstpolitik og indkomststatistik kan forhåbentlig også komme fra det udvalg til drøftelse af landbrugsproblemerne, som på venstres initiativ er nedsat. Dette udvalg vil bl. a. komme til at arbejde med spørgsmålet om virkningerne på de enkelte landbrugeres indkomst og formue af de landbrugsordninger, der er gennemført i de senere år. I øvrigt må det være en vigtig opgave for dette udvalg — hvis arbejde venstre afslog at tage ledelsen af — at finde frem til andre og bedre former for støtteforanstaltninger for landbruget og også til eventuelle for-

anstaltninger i forbindelse med de lave eksportpriser.

Ligeledes inden for den nærmeste tids opgaver ligger arbejdet med den længe ventede og af mit parti længe ønskede skatterreform. Det må her i første række dreje sig om en løsning af problemet om kildeskatten og af spørgsmålene i forbindelse med sambeskatningen. Det skal blive ganske interessant at se, om virkelig VK-partierne også i dette spørgsmål som i så mange andre vil holde sig uden for arbejdet og indskrænke deltagelsen til at drive demagogi omkring fradragsreglen, mens vi andre gør det konstruktive arbejde med de fremtidige beskatningsforhold.

Såvel betænkningen om den almindelige folkepension som det led i helhedsløsningen, der omhandler efterløsspørgsmålet, vil bevirke, at også disse vigtige problemer er sat på dagsordenen for den nærmeste tids arbejde. Det udvalg, der skal arbejde med efterløsspørgsmålet, er nu i gang med arbejdet, og hermed synes endelig en stor social landvinding, som fagbevægelsen har arbejdet for i mange år, at være inden for rækkevidde.

En stadig aktuel opgave er videreudbygningen af uddannelsen og ikke mindre af den videreuddannelse for alle befolkningsgrupper, som bliver mere og mere aktuel for flere og flere med den hastige udvikling, vi er inde under. Vi har endnu ikke rigtig taget konsekvensen af, at ingen i det moderne samfund kan klare sig med den uddannelse, som barneskolen eller ungdomsårene giver, men at uddannelsesmuligheder og -tilbud må stå åbne for alle livet igennem.

På det erhvervsmæssige felt finder vi som aktuelle opgaver bl. a. de krav, som den fulde beskæftigelse stiller til arbejdskraftpolitikken. Den højtærede statsminister var inde på emnet ved LOs kongres, hvor han pegede på spørgsmålene om at undgå produktionshæmmende flaskehalse og geografiske områder med unormal ledighed trods god beskæftigelse andre steder. Og den højtærede arbejdsminister har givet hele dette problem en meget grundig behandling i Socialt Tidsskrift, hvor linjerne for en ny arbejdskraftpolitik trækkes op.

Inden for erhvervspolitikken støder vi også på problemerne i forbindelse med ud-

[K. B. Andersen.]

bygning af transport og kraftforsyning, af konsulenttjenesten, på spørgsmålet om eksportkreditordningernes tilstrækkelighed og på problemerne i forbindelse med afskrivningsreglerne, som vi jo hidtil ikke har benyttet som led i en egentlig erhvervs politik. Et særligt og helt akut problem inden for det erhvervspolitiske område er skibsværfternes øjeblikkelige vanskeligheder. Forhåbentlig vil det ikke vare længe, før det udvalg, der blev nedsat efter regeringsforhandlingerne med skibsværftsindustrien for nylig, kan forelægge planer, der er egnede til hurtig gennemførelse.

Som en arbejdsopgave både på kortere og længere sigt står fremskaffelsen af boliger i et tilstrækkeligt antal og til en leje, der kan betales af en almindelig arbejdsindtægt. Det er uundgæeligt, at glæden over den virkelig imponerende stigning år for år i antallet af færdige boliger og glæden over, at helhedsløsningen sætter en stopper for grov, privat udnyttelse af boligsituationen, at denne glæde iblandes beklagelse af, at det stadig er så svært for unge familier at skaffe sig tag over hovedet.

Set i lidt længere perspektiv er den store opgave fortsættelsen af den omlægning af den danske erhvervsstruktur, som vi er midt i. Landbruget indtjener stadig en stor del af vor fremmede valuta og giver dermed en betydningsfuld basis for industri og andre byerhverv. Men det er helt klart, at den fremtidige udvikling ligger i udbygningen af industrisektoren. Det er industrien, der må være parat til at modtage befolkningstilvæksten fra byerne og en meget stor del af befolkningstilvæksten på landet. Skal vi fortsætte den materielle fremgang, må det ske på basis af en udvikling af industrien og gennem et arbejde for fortsat vækst i industrisektoren.

Ved siden af denne store opgave ligger en anden og lige så betydningsfuld, nemlig at omsætte den stigende produktion, der jo dog ikke kan være et mål i sig selv, til bedre muligheder for den befolkning, som tager

del i denne produktion og frembringer dens resultater. Den højere levestandard giver ikke af sig selv, rent automatisk, større tilfredshed og bedre kår. Mulighederne er der, men de må tages op, først og fremmest af den enkelte, men også — og i stigende grad — ved, at det offentlige skaber rammer for fritidsliv og for den enkeltes møde med de kulturelle værdier, som er så temmelig uden interesse, hvis de kun når en lille, privilegeret gruppe, og som først rigtig får værdi, når de bliver et naturligt led i den enkeltes hverdag og er med til at skabe en rigere tilværelse i det daglige. Det offentlige må være med til at sørge for, at tilbuddene er der; hvad der så kommer ud af det, er op til den enkeltes trang og initiativ.

Men intet af det, jeg her har peget på, er gratis. Det er på denne baggrund, spørgsmålet om de offentlige budgetter må ses. Det er på denne baggrund, sparedebatterne må føres. Hvor er det, de folk vil skære ned, der vil spare? Hvis udviklingsmuligheder er det, der skal slås i stykker, når denne eller hin besparelse gennemføres? Det er realistisk sparediskussion. Spørgsmålet er for vigtigt til at kunne klares med en appel til den lille egoisme hos den enkelte skatteyder og med en antydning af, at offentlige midler forvaltes ansvarsløst, i det omfang de da ikke helt forsvinder i den blå luft. De store opgaver, der her er peget på, kræver samarbejde mellem alle, der er optaget af det danske samfunds videre udvikling og danske samfundsborgernes udviklingsmuligheder. Det er ikke opgaver, der naturligt løses af én gruppe i strid med andre grupper i befolkningen, men opgaver, der egner sig til samarbejde f. eks. mellem statsmagt og erhvervsliv, mellem land og by, mellem arbejder og arbejdsgiver. Men opgaverne kan ikke løses, hvis det anses for vigtigere at appellere til den enkeltes væren sig selv nok end til åben drøftelse og samarbejde.

Når jeg gør disse sidste tilføjelser, er det bl. a. med tanke på den indsats eller rettere mangel på indsats, vi har set her i tinget i denne samling fra de store opposi-

[K. B. Andersen.]

spørgsmål. Ingen af de problemer, der indgik i helhedsløsningen, var nye for de to partier. Alle i dette land med indsigt i økonomi og politik vidste, hvilken problemkreds der forelå til samlet løsning her i foråret. Der var altså både tid og god grund til at udarbejde selvstændige alternativer til de forslag, regeringen måtte komme med. Det havde heller ikke været unaturligt at vente selvstændig indsats fra oppositionspartiernes side. Under åbningsdebatten lod det ærede medlem hr. Poul Møller musklerne spille over for den højtærede statsminister i formaninger med hensyn til de forestående økonomiske problemer, og det ærede medlem udtalte — Folketingstidende 1962-63 sp. 154 — bl. a. følgende:

Såvel over for helhedsløsningens lovkompleks som over for jordlovskomplekset har VK-partierne forsøgt at undslå sig for en egentlig stillingtagen og forhandling. De har ikke villet opstille samlede alternative løsninger, så befolkningen havde noget at vælge imellem, og sådan at et eventuelt kompromis kunne skabes mellem forslag, der virkelig sigtede på en løsning af alle de foreliggende opgaver. I stedet for blev vi i forbindelse med helhedsløsningen præsenteret for enkelte brudstykker af et mønster, der lod væsentlige dele af det felt, der måtte arbejdes med, ude af betragtning. For jordlovenes vedkommende så vi — bortset fra det felt, hvor det ærede medlem hr. Axel Kristensens initiativ bevirkede en udsættelse til efteråret — det samme, blot med den forskel, at jordlovene har været så meget længere på folketingets bord end helhedsløsningen, at oppositionspartierne har følt sig nødsaget til at komme med noget. Dette noget kom til gengæld så sent, at det måtte stå helt klart, at det ikke var forelagt til forhandling, men blot ønskedes præsenteret netop i rette tid til, at man kunne nå at få det med i en betænkning. I øvrigt har man hengivet sig til klyngen og klagen over, at der ikke har været tid til at forberede selvstændige bidrag til problemernes løsning. Jeg skal ikke her gentage den dokumentation, der blev givet fra regeringspartiernes side under jordlovsforslagenes behandling for, at det ikke er rigtigt, men at der har været rigtig tid.

Jeg kan ikke lade være at udtale undren over oppositionens dådløshed i disse store

spørgsmål. Ingen af de problemer, der indgik i helhedsløsningen, var nye for de to partier. Alle i dette land med indsigt i økonomi og politik vidste, hvilken problemkreds der forelå til samlet løsning her i foråret. Der var altså både tid og god grund til at udarbejde selvstændige alternativer til de forslag, regeringen måtte komme med. Det havde heller ikke været unaturligt at vente selvstændig indsats fra oppositionspartiernes side. Under åbningsdebatten lod det ærede medlem hr. Poul Møller musklerne spille over for den højtærede statsminister i formaninger med hensyn til de forestående økonomiske problemer, og det ærede medlem udtalte — Folketingstidende 1962-63 sp. 154 — bl. a. følgende:

„Vi vil fra det konservative folkepartis side iagttage udviklingen fra dag til dag, og vi vil forbeholde os ret til at tage selv et vidtgående initiativ, hvis der i de kommende måneder viser sig optræk til at svække vor økonomi yderligere. Vi vil ikke sidde med hænderne i skødet og være passive iagttagere, medens interesseorganisationer splintrer det økonomiske grundlag, vi står på, og som vi søgte at styrke ved forsommerens politiske forlig.“

Ja, så mange var ordene, netop ordene, for handlingen udeblev. Hvor blev det vidtgående initiativ af? Hvor blev de flittige hænder af? De var i alle tilfælde ikke med, da arbejdet 4 — jeg understreger fire — måneder efter denne stolte proklamation skulle gøres.

Nu er det muligt, at initiativet virkelig har været der, men bare af en eller anden grund er blevet standset i sidste øjeblik. Har de konservative i virkeligheden udarbejdet en helhedsløsning, som blot ikke blev sluppet ud af sækken, i alle tilfælde ikke herinde? Jeg spørger om det, fordi jeg har set referatet af den tale, det ærede medlem hr. Fanger holdt som formand for Aarhus Industriforening ved foreningens generalforsamling den 25. marts. Her forelagde det ærede medlem en plan i 11 punkter. Var det det ærede medlems egen opfindelse? Eller var det de konservatives tidsindstillede bombe, som af en eller anden grund ikke blev udløst? Ifølge Aarhus Stiftstidende omfattede de elleve punkter bl. a. uændrede overenskomster for arbejdere og tjenestemænd, ingen udbetaling af dyrtidstillæg pr.

[K. B. Andersen.]

1. marts, uændrede satser for folkepensionister, nedskæring af statsbudgettet til 9 milliarder kr., altså med ca. 1½ milliard kr., afskaffelse af m²-tilskuddet til boligbyggeriet og af alle tilskud til boligbyggeri i øvrigt, medens huslejer og opsigelser skulle frigives, det sidste ledsaget af tilbud om, at halvdelen af huslejestigningen kunne gå i statskassen; hvis man ville tilgodese de lavestlønnede, skulle det ske via børnetilskud.

Se, det var den ene side af planen, så kommer den anden, som var lige så interessant: landbrugsstøtten skulle fortsætte, ejendomsskatterne bortfalde, jordlovene tages af bordet, enhver lovgivning om pris-, avance- og udbyttestop opgives som unødigt generende for erhvervslivet, skattefri opsparring til bolig og erhverv og så som rosinen i pølseenden: et forsigtigt tilsagn om, at man, når valutabeholdningen var over 2 milliarder kr. og renten faldet til 5 pct., burde overveje — jeg gentager overveje — lønstigninger i takt med produktivitetstigningen.

Jeg ved ikke, om det er en partiplan; der her er sluppet ud; at dømme efter nogle af de synspunkter, vi mødte i forhandlingerne om helhedsløsningen, kunne det være det. Men hvorfor fik vi så ikke planen præsenteret her i tinget? Jeg skal dog skynde mig at tilføje, at vi ikke ville have betragtet en plan af den art — det mest uforfalskede stykke klassepolitik, der længe har været præsenteret — som et ønske om forhandling.

Atter ved behandlingen af jordlovsforslagene mødte vi denne undskyldning med tiden. Ja, først mødte vi ønsket om at tage alle lovforslagene af bordet under henvisning til afbrydelsen af markedsforhandlingerne. Dette til trods for at den højtærede statsminister straks ved fremsættelsen meget tydeligt havde understreget alle de andre hensyn, der talte både for fremsættelse og for forholdsvist hurtig gennemførelse. Den højtærede statsminister pegede på problemerne i forbindelse med industrialiseringen, byudviklingen, de rekreative områder og de priser, jorden omsættes til, altså store problemer, der for alle ansvarlige måtte kalde på initiativ og påkalde hurtig handling. Og nu — ét minut i 12 — kommer op-

positionspartierne med forslag, der efter deres karakter lige så godt kunne være fremsat samtidig med regeringsforslagene; men så havde man selvfølgelig også løbet en risiko for realitetsforhandlinger, og det har man åbenbart ikke ønsket. Forslagene synes heller ikke alle at kunne tåle det.

Og så må man have mig undskyldt, at jeg minder om, at de to partier, der nu ikke kan få tid nok til noget som helst, det var de samme partier, hvis folketingsmedlemmer for nogle år siden fik en søndag eftermiddag mellem lyntogene til i et fællesmøde at tage stilling til en meget omfattende økonomisk og politisk plan, den berømte VK-plan. Hvis man heroverfor fra de to partiers side vil indvende: ja men VK-planens skæbne viser jo netop, at sådan noget ikke kan laves ordentligt på en søndag eftermiddag, så kan jeg da kun være enig; men der har jo også været mange både søndage og hverdage både til helhedsløsningen og til jordlovene.

Det er uundgåeligt, at en mangel på linje, på konstruktive ideer og i det hele taget på indsats som den, VK-partierne har demonstreret i den sidste samling, sætter overvejelser i gang blandt vælgerne og i pressen om de to partiers fremtidsveje. Tilfældig chancesejlads kan vel ikke i længden tænkes at være tilfredsstillende.

Derfor blev det ærede medlem hr. Erik Eriksens artikel i Berlingske Tidende den 16. april om „Venstres vej“ mødt med megen og oprigtig forhåndsinteresse. Desværre gav artiklen ikke megen oplysning om, hvor vejen fører hen. Nu kunne det ærede medlem måske til denne vurdering sige, at den kan skyldes, at jeg ikke har læst artiklen med det rette åbne sind. Men en god venstremands vurdering vil vel så gøre større indtryk. Gårdejer Jens Peter Erichsen, der var venstres kandidat i Nykøbingkredsen i Maribo amt ved sidste valg, skrev om det ærede medlem hr. Erik Eriksens artikel i Politiken den 1. maj. Jens Peter Erichsen var skuffet over det ærede medlems artikel, fordi den intet svar gav med hensyn til venstres vej. Jens Peter Erichsen gav sin skuffelse udtryk i følgende vendinger — jeg beder om tilladelse til nogle citater nu og senere —:

„Kronikken gav intet svar. Den var kun en tilsløring af det tabte spil for en

[K. B. Andersen.]

liberal politik. I vor tid kan vi ikke leve af orakelsvar på den politiske front. Også en oppositionspolitiker bærer et ansvar for folkestyret, og et liberalt parti kan ikke hengive sig til tilliden til, at vort samfund vil blive ramt af et økonomisk sammenbrud, som kan sikre det politiske mirakel, at der pludselig bliver brug for partiet venstre.“

Og i forbindelse med omtalen af det historiske venstre — et begreb, som det ærede medlem hr. Erik Eriksen jo var inde på i nogle korte bemærkninger her i salen for nylig — spørger Jens Peter Erichsen:

„Hvilke træk i venstres historie er det vel, Erik Eriksen tænker på, når han vil trække forlængelsen fra historisk tid og fremover? Er det Christen Bergs kamp mod konservatismen i venstres ældste historie? Eller Neergaards stærke sociale og liberale indslag i venstre gennem tyverne? Eller er det måske Madsen-Mygdals hårdkogte økonomiske liberalisme med fuldkommen mangel på social balance?“

Så vidt Jens Peter Erichsen. Det er ikke forkert at sige, at alle, der interesserer sig for dansk politiks fremtid, vil være meget interesseret i svarene på disse spørgsmål om venstres vej.

Den tvivl, der kan bestå om svaret, vil dog kunne vejres bort. Der er én — det er så heldigt, at der er én i denne sal — der ved klar og sikker besked også om venstres vej; det er det ærede medlem hr. Poul Sørensen. I hovedstadens KUs medlemsblad nr. 2 for i år har det ærede medlem fremsat sin vurdering. Det ærede medlem siger:

„Samarbejdet mellem det konservative folkeparti og partiet venstre har nu bestået i mere end 12 år. Det ligger fast forankret og vil fortsat være det fremefter.“

Hold tåre op at trille. Gåden er løst. Det ærede medlems forsøg på at holde venstre på den rette vej, bestræbelser, som vi jo har i frisk erindring også her i salen, minder om kandidat Hammers — ikke hammer, som man kunne tro i denne forbindelse — indtrængende bøn til Sophie i Heibergs „Nej“ om udelukkende at sige nej til klokker Link:

„Inklader De Dem først med ham i en samtale, sætter De Deres ord på skruer, så ved De ikke selv, hvor vidt det kan føre Dem, og hvilke misforståelser det kan foranledige. Derimod dette lille eneste ord, det kan bruges til alt, og det har den store dyd at være klart, tydeligt og forståeligt.“

Og skulle det nu lykkes det ærede medlem at holde venstre på dydens vej, vil det ærede medlem — for nu stadig at holde os til Heiberg — kunne stå frem med retsbetjent Hummers slutreplik til publikum i „De uadskillelige“:

„Gerne dog vil de uadskillelige være for Dem til tjeneste på ny.“

Jeg ser nu i den københavnske konservative vælgerforenings blad, at den politiske ordfører for det historiske venstres nuværende broderparti, det ærede medlem hr. Poul Møller, skal tale ved et grundlovsstævne på, som det hedder i annoncen

„Estrups gamle vestvold, det idylliske afspærrede parkområde, som militæret har åbnet for os på denne dag“.

Det er anført, at der er gode parkeringsforhold. Om de er så gode, at der også er plads til det historiske venstres arvtagere i dag, må jo altså vise sig, når det ærede medlem hr. Poul Møller med militærets tilladelse har talt på Estrups gamle vold.

Det er ikke alene på den kommende grundlovsdag, Estrup spøger i oppositionens kulisser. Når man tænker på en del af de forhandlinger, der har været ført her i tinget i denne samling, og på de bebrejdelser, der er blevet rettet mod regeringspartierne, kan det nok være på sin plads at minde om den selvfølgelighed, at vel skal der 2 parter til et samarbejde, og et samarbejde kan selvfølgelig ikke bestå i, at oppositionspartierne blot skal acceptere et regeringsoplæg. Men betingelsen for et samarbejde kan i endnu mindre grad være, at regeringen, der dog råder over et flertal, omend det er spinkelt, tager egne forslag helt af bordet og bøjer sig for mindretallets betingelser for at få et samarbejde i gang.

Mens vi er ved oppositionens ofte forekommende tale om regeringens spinkle flertal, vil jeg gerne sige: denne tale afslører med al ønskelig tydelighed, hvem her i

[K. B. Andersen.]

salen der indkalkulerer SF-stemmerne i styrken. Regeringen har ikke i ét eneste tilfælde været afhængig af de 11 stemmer, hvormed socialistisk folkeparti er repræsenteret her i salen, men hele talen om det snævre, på Grønlandsministerens stemme beroende flertal bliver jo totalt uden mening, hvis ikke oppositionspartierne indregner SF-stemmerne, så der skabes en blok på 88 over for de 89 regeringsstemmer. Det har jo også vist sig, at der kunne stoles på SF som led i denne 88-blok ved denne vinters vigtigste afstemning.

I forbindelse med jordlovskomplekset har venstre og de konservative som flere gange tidligere forlangt udtalelser af de juridiske fakulteter i København og Århus. Det synes, som om de to fakulteters medlemmer er ved at være utilpas ved den brug, der er blevet gjort af tidligere udtalelser, og fra det københavnske fakultets side siges det jo lige ud, at man nu vil tage spørgsmålet om fakultetets responderende virksomhed op til principiel drøftelse. Professor, dr. jur. Poul Meyer, der som bekendt er professor i statskundskab, har i Information for i lørdags taget spørgsmålet op til principiel behandling. Nu ved vi jo fra ministeransvarlighedsspørgsmålet, at Poul Meyers ord har vægt hos venstre og de konservative, der byggede deres ministeransvarlighedsforslag, som de uafhængige senere forbedrede, på de synspunkter, Poul Meyer som mindretal fremsatte i ministeransvarlighedskommissionen. Forhåbentlig vil de låne professor Meyer øre i samme grad nu, da han stærkt vender sig imod, at man på den måde, som det er sket, har villet drage universiteterne ind i den politiske debat.

Det er, siger han, i strid med universiteternes værdighed at spille denne rolle, og det er på tide, der sættes en stopper derfor. Poul Meyer argumenterer også med, at retsspørgsmål indeholder betydelige skønsmomenter, og med, at retsvidenskabens udøvere er blevet specialister i samme grad som andre videnskabsmænd, hvorfor den juridiske gruppe som sådan er en usagkyndig forsamling. Forhåbentlig vil ikke alene disse synspunkter, men også den karakter, fakulteternes svar har fået i denne omgang, tjene som advarsel mod

fremtidig brug af dem i politiske strids-spørgsmål.

Inden jeg forlader de to store oppositionspartier, vil jeg gerne dvæle ved et kapitel af deres forholdsvis nyere historie, nemlig deres indsats i årene fra 1950 til 1953, da de sidst havde regering. Når man tænker på, hvilke ulykker de to partier tillægger den nuværende regering, tænker på, hvordan det stadig fremhæves, hvordan denne regering ødelægger landets økonomi, er det vel ikke unaturligt at undersøge, hvordan det gik, da de to partier sidst var ved magten. Der har tidligere i denne samling været anledning til at pege på, hvordan de to partiers ministre undlod at efterkomme de spareopfordringer, der rettedes til dem fra det da nedsatte spareudvalg. Men også andre forhold fra den periode, hvor de to partier var ved magten, kan der være anledning til at fremdrage.

Ser vi på bruttonationalproduktet målt i faste priser, vil vi konstatere, at det gennemsnitlig steg med knap 2½ pct. pr. år fra 1950 til 1953. Heroverfor står gennemsnitlige årlige stigninger på over 5 pct. i årene siden 1957. Bruttoinvesteringerne gik ned fra 1950 til 1952 for i 53 at nå samme niveau som i 1950. Heroverfor står gennemsnitlige årlige stigninger på over 10 pct. i årene efter 1957. Ser vi på industriens bruttofaktoringdomst, viser årene 1950-53 stagnation, mens der fra 1957 og fremover har været årlige stigninger på godt 8 pct. i gennemsnit, tal, der er udtryk for, at den erhvervsmæssige strukturomlægning nu virkelig er kommet i gang. Det samlede fuldførte byggeri målt i m²-etageareal steg i VK-regeringens tid gennemsnitlig knap 5 pct. årlig; antallet af fuldførte lejligheder stagnerede omkring de 21.000. Siden 1957 har der været en gennemsnitlig årlig stigning i etageareal på over 13 pct., altså 2½ gang mere pr. år, og stærk stigning i antallet af fuldførte lejligheder hvert år, så vi nu er nået over de 33.000, altså 50 pct. mere end for blot 10 år siden. Der er dog tal, der var betydelige i VK-regeringens tid; det var arbejdsløshedstallene. Vi er nu nede på under 1/3 af tallene fra dengang.

Der er også tal, der viser helt den samme gennemsnitlige udvikling, nemlig — pudsigt

[K. B. Andersen.]

nok — de gennemsnitlige årlige stigninger i statens drifts- og anlægsudgifter. Nu kan der siges en hel del — og en hel del berettiget — om, at man ikke sådan uden videre kan sammenligne to perioder med nogle år imellem. Men alligevel, når vidnesbyrdene er så klare i tendensen, så spørger man uvilkårligt, hvad det er, de to partier vil velsigne befolkningen og erhvervslivet med, hvis det er erfaringerne fra sidst, de havde magten, der skal bygges på.

Jeg tør næsten ikke fortsat dvæle ved fortiden, når det gælder den anden del af oppositionen her i salen, nemlig socialistisk folkeparti. Jeg har ved nogle lejligheder været inde på det ærede medlem hr. Aksel Larsens kommunistiske fortid, og det synes han, så vidt jeg forstår, ikke rigtig om. Jeg må tilstå, at jeg er også nu kommet til det resultat, at den skal det ærede medlem selv dømme om; det er nok det bedste. Det, der har bragt mig på disse bedre tanker, er det udkast til principprogram for SF-partiet, der netop har set dagens lys. Dette udkast har blandt sine fædre det ærede medlem hr. Aksel Larsen og andre med en lige så kendt kommunistisk fortid, og det har også et afsnit om Danmarks kommunistiske parti og dets rolle. Det er ikke uinteressant læsning, når man tænker på, at forfatterne her ikke skriver om et andet politisk parti, men fælder deres egen dom. Det siges bl. a., at de aldrig har haft afgørende indflydelse på dansk politik. Ingen vil modsige dette! Det skyldes bl. a., siges det, at de har indtaget standpunkter, som var mere demonstrative end konstruktive på grund af deres manglende vilje — det var ellers en hård beskyldning — til at analysere den danske virkelighed. Vi får også at vide, at det afgørende i forbindelse med deres — altså det ærede medlem hr. Aksel Larsen med fleres — svindende indflydelse var det ærede medlems ukritiske følgagtighed over for den til enhver tid siddende ledelse i Sovjetunionen. Heller ikke her vil jeg modsige ham. De forhenværende kommunister vedgår endvidere, at de har forsømt deres historiske opgave, som skulle bestå i objektivt at redegøre for de socialistiske landes inden- og udenrigspolitik og at opbygge en hjemlig socialistisk bevægelse ud fra for-

udsætningerne her i landet. Ja, dette er altså det ærede medlem hr. Aksel Larsens egen vurdering af egen indsats i dansk politik. Kan det egentlig siges at være en helt betryggende baggrund for nye forsøg på at vejlede danske arbejdere?

Nå, svaret herpå kan vel være ret ligegyldigt. For når man ser på de karruselure, partiet foretog i forbindelse med helhedsløsningen, hvor det ærede medlem hr. Aksel Larsen afviste og SF-bladet forsvarede, og hvor SF-bladet den ene dag spurgte: hvordan er Alfred Petersen hoppet på den?, og den anden dag forklarede de store fordele, der var forbundet med højere arbejderløninger og Arbejdsmandsforbundets krav, ja, så er det fuldt tilstrækkeligt, så er det slet ikke nødvendigt at beskæftige sig med det ærede medlem hr. Aksel Larsens egen udgave af fortidens synder, for nutiden er tilstrækkelig til at begrunde manglende tillid. Hvis det ærede medlem stadig tror, at det ærede medlems synspunkter vinder genklang på arbejdspladserne, kan forløbet af LOs generalforsamling måske gøre indtryk. Det er jo rigtigt, som formanden for LO, hr. Eiler Jensen, bramfrit udtrykte det, at folkesocialisterne svigtede totalt over for forårets vanskeligheder, og at de senere fik kolde fødder helt op til halsen. Når de så samtidig, som den højtærede statsminister har udtrykt det, komplet har tabt hovedet, er der faktisk ikke meget at skabe tillid med.

Om nogle dage kan vi fejre 10 års dagen for underskrivelsen af 1953-grundloven. I alle disse 10 år har landets regeringer haft socialdemokratisk ledelse, og igennem disse 10 år er der sket meget betydelige fremskridt på alle områder inden for det danske samfund — ikke fordi der har været socialdemokratiske eller socialdemokratiske ledede regeringer, men også fordi der har været disse regeringer, og fordi socialdemokratiske synspunkter har fået lov at øve indvirkning på udformningen af det danske samfund og den danske befolknings levekår. Det er med berettiget glæde, der fra regeringspartierne side kan peges på, at det er lykkedes at virkeliggøre det nye indslag blandt grundlovsbestemmelserne, som paragraffen om at tilstræbe arbejde for alle betød. Når vi i dette forår uden ødelæggende konflikter kunne lægge grunden til

[K. B. Andersen.]

også fremover at leve op til denne paragrafs ånd og ord, så skyldes det, at to af folketingets seks partier i den afgørende situation viste dristighed og ansvar. Alene det på gensidig respekt grundede samarbejde mellem de to regeringspartier holdt os i dette forår fri af en kaotisk situation.

Vi kan på tærskelen til grundlovens næste tiår konstatere, at vi står over for større opgaver både udadtil og indadtil end nogen sinde før. Det gælder Danmarks plads i det internationale samarbejde, og det gælder den fortsatte udvikling af dette land, ikke blot og bart i produktionsmæssig henseende, men som en bedre ramme for befolkningens daglige tilværelse på arbejdssted og i hjem. Det er som før sagt opgaver, der kalder på samarbejde — men ikke et samarbejde, hvis pris og motto skal være Gravlunds ord om, at alt skal være, som det er, og blive, som det var.

Samarbejde vil vi fra socialdemokratiets side stadig indbyde til — men vi vil også, som vi har vist i denne samling, være parat til sammen med vor regeringspartner at handle, når der har været talt.

Erik Eriksen: Jeg har ikke nogen bemærkninger til den tale, som den socialdemokratiske ordfører, det ærede medlem hr. K. B. Andersen, nu har holdt. Jeg tror, at vi fra oppositionsbænkene nærmest vil sige, at den må blive stående uomtalt på grund af den indre klarhed, som den afslørede.

Når jeg har sagt dette, må jeg måske føje til, at det også på den baggrund er naturligt at tage udgangspunkt i det firkantede forlig, der blev afsluttet i disse dage for 1 år siden. Baggrunden for dette forlig var jo — for at sige det, som det er — at regeringen havde løbet linen ud med sin økonomiske politik. Vesteuropas rekord i stigende omkostningsniveau lå klart hos Danmark. Valutareserverne sank med faretruende hast, og den fulde beskæftigelse var alvorligt truet. Landet havde ganske simpelt ikke råd til en fortsættelse af denne politik. Dette var den økonomiske begrundelse for, at regeringen indledte realitetsforhandlinger med oppositionen om et forlig. Jeg har før her i tinget sagt, at det for en opposition var fristende at søge et valg fremkaldt, når en regeringspolitik bryder sammen,

men jeg føjede til, at venstre altid har været at finde, når hensynet til helheden skulle tilgodeses; sådan var det også denne gang.

Forliget gik som bekendt ud på tilbageholdenhed med statens drifts- og anlægsudgifter og med byggeriet, fremme af den private og statslige opsparring, omlægning af skattebyrden, således at personskatter kom til at bære en mindre andel og forbrugsafgifterne en større; det gik ud på nedsættelse af ejendomsskatterne, skatternes fjernelse fra pristallet og sidst, men ikke mindst, loft over statens udgifter.

Jeg tror stadig, at det var et godt og et nødvendigt forlig, som dengang blev indgået; derfor er det for øvrigt også med beklagelse, jeg har set, at spørgsmålet om omsætningsafgiftens placering for nogle erhvervskredse har overskygget det saneringsigte, som forliget havde.

Da man i regeringspartierne var kommet sig oven på forskrækkelsen og forliget var en kendsgerning, var det, som om der systematisk oparbejdedes en stemning i retning af: vi kan selv, vi vil selv, og i værste fald har vi den højtærede Grønlandsminister, og når det rigtig kniber, så har vi jo også socialistisk folkeparti; sådan følte vi andre det da.

Skulle jeg fremhæve svaghederne ved forliget, ville jeg især hæfte mig ved, at man fra regeringshold var uimodtagelig for fornuft, når det gjaldt at holde omsætningsafgiften uden for pristallet. Ændringerne måtte først gennemføres med virkning fra 1. april i år. Dette og andet skabte grundlaget for hamstringsbølgen, som i nogle uger jo næsten satte landet på den anden ende. Jeg må også nævne, at regeringen ganske enkelt ikke viste sig i stand til at overholde de aftaler, der var indgået. Jeg tænker her på byggeaktiviteten, der skulle nedsættes; de foreløbige tal tyder på, at byggeriet i 1962 snarere er blevet en del større end året før.

Jeg har for øvrigt også hæftet mig ved, at nationalbankdirektør Svend Nielsen forleden dag ved provinsbankforeningens årsmøde fremkom med nogle meget tydelige ord om nødvendigheden af „at holde tungen lige i munden på dette afgørende område“.

Endelig gælder det, at regeringen heller ikke har evnet at overholde det aftalte stop for statsudgifterne. Regeringen måtte hurtigt erkende, at forskellige udgifter til et

[Erik Eriksen.]

samlet beløb af knap 70 mill. kr. var blevet glemt under forhandlingerne. Men det viste sig dog at være den mindste del af det, for næppe var finansåret forbi, før finansministeren efter lidt spilfægteri måtte erkende, at udgifterne ud over det aftalte var steget med, så vidt jeg har forstået, ca. 350 mill. kr. Jeg må tilstå, at det er den slags, jeg ikke synes om. Jeg synes ikke om det, fordi regeringens svigtende evne eller vilje til i en sådan situation at overholde en aftale uvægerlig kommer til at tilsløre de sanevende virkninger, som vi dog alle lagde vægt på, og noget sådant bør en regering, der ønsker og har brug for samarbejde, aldrig tillade. Den slags hævner sig.

Jeg sagde for et øjeblik siden nogle ord om den økonomiske begrundelse for forliget, men der er også god anledning til at hæfte sig ved den politiske baggrund. Kendsgerningen var jo nemlig, at regeringen ved dette forlig lagde den massive blokpolitik fra 1957 til side, og jeg har sagt og vil også gentage det her, at det var klogt af statsministeren at gøre det. For første gang i 5 år fik oppositionen mulighed for realitetsforhandlinger om økonomiske problemer. Det siger dog vist egentlig ikke så ganske lidt om oppositionens forhandlingsvilje, at den straks medvirkede til at knytte tråden til et forlig. Det blev bagefter sagt, at der var perspektiver i dette forlig, og mange kloge hoveder — og mindre kloge med for øvrigt — har siden gjort sig tanker herom.

Jeg skal ikke nægte, at forliget kunne rumme et perspektiv, men jeg tvinges alligevel til at minde om — ikke mindst på baggrund af den tale, vi for et øjeblik siden hørte — at jeg allerede på et tidligt tidspunkt advarede imod at lægge for meget i, at flertalsregeringen var indgået på forlig med oppositionen. Sagen var jo nemlig den, at der i dette tilfælde ikke var tale om nogen flertalsregering. Netop så mange folketingsmedlemmer i regeringspartierne havde sagt fra over for regeringens lovforslag, at regeringen måtte vælge mellem at forhandle eller at falde. Det er jo kendsgerningen, og denne kendsgerning rummer knap så meget perspektiv. Til gengæld er det nødvendigt at have for øje — hvis man vil prøve at forstå — hvad der skete nu i dette forår.

Da vi i venstre overvejede spørgsmålet

om vor deltagelse i forligsforhandlingerne, var det klart, at markedsproblemerne spillede en meget stor rolle for os. Som de fleste andre anså vi det for overvejende sandsynligt, at vi inden for en overskuelig fremtid ville blive medlem af fællesmarkedet sammen med Storbritannien, Norge og måske flere lande. Vi lagde overordentlig megen vægt på, at dansk erhvervsliv gik ind i fællesmarkedet med den bedst mulige økonomi som baggrund for dels den større risiko, dels de større chancer. Men forhandlingerne i Bruxelles brød jo sammen. Det tilkommer ikke mig eller os at fordele ansvaret herfor. Vi er vel alle klar over præsident de Gaulles stærke personlige standpunkter i denne sag, men det er vist også sådan, at andre har fundet anledning til og lejlighed til at spekulere over, om England nu trods alt var helt parat til at leve som et europæisk land.

Hvorom alting er, så var det en ulykke for Danmark, at markedsforhandlingerne brød sammen. Herigennem skete også en skærpelse af de i forvejen bestående modsætningsforhold inden for det atlantiske forsvarssamarbejde. Det er vel et spørgsmål, om dette samarbejde på længere sigt kan overleve en langvarig økonomisk splittelse inden for den frie verdens 3 største markedsdannelse.

Med markedsforhandlingernes sammenbrud var forudsætningerne for vor økonomiske politik meget væsentligt ændret. Chancen for øget eksport var forringet langt mere end risikoen for skærpet konkurrence på hjemmemarkedet. Dette gælder vel i ganske særlig grad landbruget; men også industrien vil få at føle, at vor økonomi er blevet mere udsat. Det var og er derfor noget helt afgørende, at vor økonomi holdes i balance.

Her kommer jeg så til forhandlingerne imellem arbejdsgiverne og fagforeningerne. Nu kommer disse forhandlinger ind i billedet. Her vil jeg gerne sige, at der vist fra alle sider er en klar erkendelse af, at vort øjeblikkelige hovedproblem er at holde omkostningsniveauet i ave, og de fleste af os er meget vel klar over, at lønningerne på overenskomstområdet spiller en central rolle for omkostningsniveauets højde. Jeg er naturligvis helt på det rene med, at også andre indkomster øver indflydelse på dette

[Erik Eriksen.]

område. Man skal jo ikke have fulgt meget med i dansk økonomi, før man ved, at overenskomstrådets lønfastsættelse danner forbilledet for udviklingen i langt det overvejende flertal af indkomsterne. Derfor var vi mange, som, inden forhandlingerne kom i gang, opfordrede regeringen til at fremsætte en udtalelse om den ramme, som samfundets anstrengte økonomi måtte sætte for forhandlingerne de to parter imellem.

Jeg skal slet ikke her komme ind på at referere denne udvikling — uanset mange interessante detaljer. Jeg skal blot tilføje, at hos den altovervejende del af befolkningen var der efter min opfattelse en tydelig fornemmelse af, at højkonjunktorens toppunkt var passeret. Flere af vore betydeligste afsætningsmarkeder viste tegn til afmatning.

Så skal det også nævnes, at vi havde fået et økonomisk råd, tre nationaløkonomiske professorer. I en redegørelse kort før jul lagde de vægt på, at indkomsterne stort set ikke blev forhøjet i 1963. Videre gik de ind for, at man sikrede en samtidig afgørelse af de store økonomiske problemer, der lå for. Kun herigennem kunne man undgå en situation af nogenlunde samme karakter som i 1961, da regeringen lod vor økonomi køre af sporet. Endvidere sagde de 3 vise mænd, at der burde udarbejdes en opgørelse over indkomstudviklingen herhjemme som grundlag for de videre overvejelser.

Efter nogle måneders passivitet trak regeringen så pludselig en tilsyneladende hurtigt sammenflikket plan ud af ærmet. Den blev kaldt en helhedsløsning. Det skete så brat, at man ikke gav sig tid til at vente på vismændenes indkomststatistik — den kom nogle dage for sent.

Det var regeringen, der lagde navn til planen; og om dens hovedtræk er udarbejdet i regeringskontorerne eller i LOs sekretariat, kan jo også være ligegyldigt; der er i hvert fald ingen, der kan være i tvivl om paterniteten. Tankegangen i LO-

Krag planen, som jeg vist må kalde den, er ganske enkel. Man tog alene hensyn til den ene parts ønsker — sin egen part. Vi fik en lovmæssigt fastsat forhøjelse af de laveste lønninger. Jeg kender ikke statsministerens tanker ved den lejlighed. Jeg ved naturligvis, at regeringen overhovedet ikke havde rørt en hånd for at sikre mere tidssvarende forhandlingsregler. Om det nu skyldes angst eller et målbevidst ønske om at blive ved det bestående og man derfor har ræsonneret som så: med denne lovgivning er der tilvejebragt en sådan spænding i den i øvrigt stokkonserverative lønstruktur, at der er skabt sikkerhed for en tilbagevenden til de vante folder ved den først givne lejlighed — jeg ved ikke, om det er noget sådant, der har ligget bag.

Derimod er jeg temmelig sikker på, at den højtærede statsminister ikke har tænkt på, at han ved sin ensidige stillingtagen faktisk blev et gidsel hos det ærede medlem hr. Hans Rasmussen, smeden, som han jo hedder landet over, ham, der har de stærkeste kræfter. Jeg tror egentlig, det må være svært for en statsminister, der er leder af en flertalsregering, at være placeret således.

Jeg skal yderligere kun minde om, at der gennemførtes en forlængelse af landbrugsstøtten, en støtte, der i dette øjeblik må siges at være helt uden perspektiv; og med ringe hensyntagen til sidste års forlig omgik regeringen den aftalte skattelettelse gennem en tvangsopsparing. Regeringen så herved ganske bort fra den vægt, vi fra vor side lagde på en skatteomlægning.

Jeg må også ved denne lejlighed have lov til at sige et par ord om det pris- og udbyttestop, der indgik i det, jeg for et øjeblik siden tillod mig at kalde LO-Krag planen. Dette stop indførtes ikke af økonomiske årsager, men af politisk-psykologiske årsager, som den højtærede statsminister i øvrigt så diskret sagde i forbindelse med LOs krav på dette punkt. På regeringshold

[Erik Eriksen.]

og i kredse, som slutter sig dertil, fremhæver man tidlig og silde, at det private erhvervsliv gennem prisernes fastsættelse og aktieselskaberne gennem deres udbyttepolitik øver en dominerende indflydelse på den samlede indkomstfastsættelse i samfundet. Og her er vi jo ved et væsentligt punkt i forskellen mellem regeringspartierne opfattelse og en liberal opfattelse. For det er jo kun rigtigt, at priser og udbytter øver stor indflydelse på udviklingen i indkomster og omkostninger, når der hersker monopolagtige tilstande. Under fri konkurrence er der ganske simpelt ingen mulighed for erhvervslivet til at fastsætte priser, som giver urimelige fortjenester og udbytter, der tillader aktionærerne, som det hed i gamle dage, at leve som grever. Fra regeringens og LOs side ser man åbenbart en monopolist i næsten enhver erhvervsdrivende, han være sig detailhandler, grossist eller fabrikant.

Vi er derimod i venstre af den opfattelse, at der i det væsentligste råder fri konkurrence inden for erhvervslivet, idet vi mener, at monopolrådet har ganske godt hånd i hanke med priserne på de områder, hvor konkurrencen er utilstrækkelig. Jeg har ingen sympati for monopolfortjenester, som ikke i en given situation bruges til at styrke en virksomhed på vort eget marked eller på fremmede markeder, hvor den møder en statsstøttet eller statsdirigeret udenlandsk konkurrence, men det er slet ikke det, debatten drejer sig om. I stedet har man i realiteten søgt at kriminalisere erhvervslivet som sådant. Og det er sket, skønt alle prisundersøgelser viser, at der med få og økonomisk betydningsløse undtagelser foregår en særdeles konkurrencebetonet prisfastsættelse. Alligevel fremsatte regeringen forslag om et pris- og udbyttestop, der var af en sådan karakter, at selv ellers ret tavse eksperter fremhævede, at der kunne blive tale om et farligt indgreb i prisdannelse mekanisme. Stoppet kunne kun opretholdes en kort tid uden alvorlige skadevirkninger.

Summa summarum: LO-planen giver ingen som helst garanti for, at indkomststigningerne i år kan holdes inden for de rammer, der udstikkes af den ventede produktionsfremgang. De vise mænds syns-

punkter blev derfor til et skærmbæret, som regeringen dækker sig bag, når den føler sig trængt.

Det må slås fast, at der ikke kan siges at være tale om nogen helhedsløsning. For at sige det på jævnt dansk, så var der tale om gennemførelse af nogle lovforslag, som LO og socialdemokratiet kunne enes om. Regeringen selv tror næppe, at helhedsløsningen kan holde. Den danske pristalsordning er inflationsskabende; automatikken i dag er, om jeg så må sige, af en sådan art, at den konstant vil give regering, folketing og det hele samfund alvorlig hovedpine. Det har tilsyneladende gjort et stærkt indtryk på regeringspressen, at aprilpristallet viste en stigning på 2 nye points. Jeg forstår godt, at det gjorde indtryk, for kendsgerningen er jo, at stigningen truer LO-planen, fordi der for længst er disponeret over produktionstilvæksten i år. Det vil sige, at vi formentlig står over for, at inflationen vil tage yderligere fart, hvis der ikke gribes ind.

Det er da også karakteristisk for helhedsløsningens indhold, at den er blevet vedtaget med et så spinkelt flertal. Kun de radikale og en enkelt eller to mere hænger på. For det radikale parti har det gennem nogen tid været et nøgleord til forståelse af deres væsen, at de til stadighed har søgt et alibi for at være socialdemokratiet følgagtig. I forbindelse med LO-planen hed det, at oppositionen ikke havde noget alternativ, og — underforstået — da de radikale ikke selv kunne sætte deres eget præg på lovgivningsarbejdet, havde de ingen anden udvej end at stemme for LO-planen i dens oprindelige skikkelse.

Venstre har ved flere lejligheder gjort det klart, hvor der efter vor mening burde være sat ind. Jeg nævner bl. a. forhøjelsen af børnetilskuddene. Det var en vej, vi burde være gået på dette område; det ville ikke have indebåret nogen tilskyndelse til længlidning. Var man her gået den vej, vi pegede på, ville man have undgået enhver forhøjelse af omkostningsniveauet, og det ville have betydet en varig, kontant fordel for de laveste indkomster, hvad jeg ingenlunde er sikker på at lavtlønstillægget vil blive.

Det næste punkt, som efter venstres opfattelse måtte tages med i en samlet løs-

[Erik Eriksen.]

ning, var det stadig påtrængende boligproblem. Jeg ved godt, at der er problemer for såvel den gamle boligmasse som for nybyggeriet. Jeg ved ikke, hvor mange år der endnu kan tales om det, men vi bliver vel ret hurtigt nødt til at indrette boligstøtten på, at samfundet umuligt kan hjælpe nogen væsentlig del af befolkningen til lejligheder, som er billigere, end markedsprisen betinger. Det er ikke det egentlige sociale boligbehov, jeg her taler om; det er klart, at det skal dækkes. Det gælder ikke alene inden for byggeriet, men også på andre områder, at vi må se at få afviklet flest muligt af de forældede faggrænser. De holder både produktion og de laveste lønninger nede, men faggrænsernes uheldige indflydelse springer især i øjnene inden for byggeriet. I det hele taget må man vel efterhånden indrømme nødvendigheden af at gennemføre fri import af byggematerialer og halvfabrikata for at få genoplivet konkurrencen inden for byggebranchen. Hvis man blot ville gå så vidt, ville også meget af det, der i dag kaldes spekulationsbyggeri, falde væk. Det er jo den slags, der følger med knaphed, ligesom tilfældet er med sortbørspriser og sortbørslønninger.

Ud over øgede børnetilskud og sanering af boligpolitikken havde der formentlig også været grund til at se på samskænkningen og deltidsbeskæftigelsen for gifte kvinder for herigennem at øge udbuddet af arbejdskraft. Der måtte også have været gennemført et effektivt stop for statens udgifter. Sammen med en uændret forlængelse af overenskomsterne ville disse foranstaltninger have været i stand til, tror jeg, at skabe den nødvendige ligevægt i vor økonomi.

Må jeg så i øvrigt i denne forbindelse nævne, at mange vistnok har overset, at sidste års forlig ikke har udtømt sine virkninger. Jeg anser det for givet, at forliget — sammen med den gode høst sidste år — er en væsentlig årsag til de stabiliserende træk, vi trods alt har kunnet spore i vor økonomi i de seneste måneder.

Men venstre — eller oppositionen — fik altså ikke mulighed for at forhandle om en egentlig helhedsløsning, det vil sige en løsning, som lagde vægten på at støtte og underbygge produktionsfremgangen, der jo er den eneste

reelle mulighed for en varig højere levefod. Det samarbejdende folkestyre viste sig endnu en gang at være et begreb, som hentes ned fra loftet og støves af til brug ved festlige lejligheder. Når hverdagen melder sig, sættes det straks tilbage igen.

Så vidt jeg kan se, er der kun to momenter i LO-planen, som er af blivende betydning. Det ene er regeringens og fagbevægelsens fastslåen af, at statsmagten ikke kan være neutral ved indkomstfastsættelsen i samfundet. Det andet er nødvendigheden af en samtidig løsning af vore tilbagevendende økonomiske problemer. Hvad der så i fremtidig praktisk politik vil flyde heraf, skal jeg ikke spå om, for der er jo situationer, hvor det er klogt at være afventende; men vi er formentlig fælles i ønsket om, at folketinget ikke én gang til kommer til at stå ganske uforberedt, når økonomien er ved at gå i hårdknude.

Man skulle næsten tro, at regeringen selv gjorde løjer med sine tanker om en helhedsløsning, da den fremsatte et finanslovsforslag, som rummede en udgiftsstigning på 17 pct., medens man nådigst ville give befolkningen $1\frac{3}{4}$ pct., eller hvor meget det nu måtte være. Det giver i øvrigt en god baggrund til forståelse af den finanspolitik, der føres her i landet, at statsudgifterne i de sidste 3-4 år er steget med ca. tre fjerdedele, mens de samme udgifter i lande som Norge, Sverige og Vesttyskland i samme tidsrum kun er steget med en fjerdedel.

Må jeg dernæst nævne, at regeringen jo, som det er os alle bekendt, har sikret sig bemyndigelse til at optage statslån til ikke mindre end 1.000 mill. kr. Begrundelserne herfor har været noget varierende; man har dels talt om en forstærkelse af valuta-reserven, dels om et lånebehov til industrialiseringen. Jeg er ikke blind for, at der kan være argumenter for at optage et udenlandsk lån, men det forudsætter helt afgørende, at stigningen i pris- og omkostningsniveauet er bragt under kontrol, og at regeringen ikke under nogen omstændigheder agter at anvende lånebeløbet til forbrug. Jeg synes ikke, man kan sige, at nogen af disse to forudsætninger er opfyldt, og derfor frygter vi fra vor side, at lånen skal give en falsk tryghedsfornemmelse, skal blive brugt til at forlænge de såkaldte gode tider ud over deres termin.

[Erik Eriksen.]

Jeg vil dernæst sige nogle ganske få ord om jordlovskomplekset og indlede med at sige, at udsigterne til et snarligt dansk medlemskab af fællesmarkedet jo i sin tid blev angivet som hovedårsagen til, at regeringen tog denne lovgivning op til revision. Nu er debatten herom jo så ny; derfor skal jeg indskrænke mig til at understrege ganske enkelte ting. Det var og er fra alle sider anerkendt, at vi skulle gøre vort bedste for at sikre dansk jord på danske hænder, også under de nye forhold. Samtidig ønskede regeringen de så at sige helt nye naturfredningsbestemmelser skærpet delvis ud fra det samme synspunkt, og efter langvarige ekspertovervejelser var regeringen omsider ved at gøre sig klar til fremsættelsen af sine lovforslag. Men på det tidspunkt brød forhandlingerne i Bruxelles sammen, det vil sige, at forudsætningerne for regeringens jordlovstanker måtte ændres. Men det ønskede regeringen ikke, den valgte, som vi ved, at køre videre, som om intet var hændt. Jeg kan kun se det sådan, at regeringen synes at have et langt videregående sigte end det nationale. Det var for mig at se regeringens ønske gennem bemyndigelseslovgivning, restriktioner, begrænsninger, skatteregler, der måtte ramme vilkårligt, og fortsat undergravning af ejendomsretten ligesom at spinde befolkningen ind i formynderskabets, formynderstatens net. Anderledes kan jeg ikke se det.

Den højtærede radikale landbrugsminister vil ikke hos sine standsfæller høste anerkendelse, endsige tak, for den rolle, han har spillet. Den højtærede statsminister har talt om, at der med en stor del af de regler, der nu ophøjes til lov, bliver lovgivet for århundreder. Selv om forslagene vel ikke ligefrem kan siges at indeholde bernstorffsk visdom, så er det jo givet, at jordpolitiske ændringer bør skrives med tanke på mere end nuet, og derfor er det også forkert at jasje vidtgående ændringer igennem med et så spinkelt og broget flertal.

Jeg skal ikke gentage mine beklagelser her, jeg har jo fået svar, tydeligt svar. Jeg ville helst have troet, at den højtærede statsminister på dette område i og for sig ønskede at komme bort fra regeringens uforsonlige holdning, at han i regeringen ville have sat noget ind derpå. Det ville jeg som

sagt helst tro, men i politik er der jo områder, hvor viden har en tendens til at fortrænge tro.

I det hele taget må jeg erkende, at jeg ikke har været heldig med mine samarbejdsbestræbelser. Umiddelbart før det sidste radikale landsmøde for kort tid siden gentog jeg en opfordring til de radikale ledere om at besinde sig på deres liberale rod. Jeg mindede om, at vi i venstre tidligere har givet udtryk for villighed til at samarbejde om det radikale Nyborgprogram, der på væsentlige punkter faldt sammen med venstres. Ved det radikale landsmøde blev min opfordring afvist. Det er bemærkelsesværdigt — ikke at jeg blev overrasket, men fordi det er første gang, de radikale har afvist tilbud om liberalt samarbejde før et valg; ellers plejer de altid at vente til efter valget.

Videre bestemte det radikale landsmøde sig for at give socialdemokratiet flertal for gennemførelse af kildeskat og fradragsrettens ophævelse. Jeg er godt nok opmærksom på, at de nye standpunkter blev svøbt ind i tågesnak; det har jo altid været det radikale partis særkende, at når det gav efter for et socialdemokratisk pres, så søgte det altid at camouflere den ændrede stillingtagen bag ord som behov for overvejelser og saglige grunde o. s. v. o. s. v. Realiteten har dog hver gang vist sig at være en kapitulation. For mig at se er det radikale parti nu klar over, at det kun har socialdemokratiets interesse, såfremt partiet kan give socialdemokratiet flertal. Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen har da også klart udtrykt sine tanker og meninger herom ved et møde i Høng for ganske nylig. Det synes at være en historisk rolle, der er ved at blive udspillet — moren kan gå.

Jeg må tilstå, at de radikales veråb er højst besynderlige. Det lyder nu med henblik på regeringspartneren: pas nu på, at socialdemokratiet ikke får flertal! Jeg ved ikke, hvilke erfaringer der ligger bag denne meget højt udtalte ængstelse. Jeg ved det ikke. Det vigtigste er imidlertid, at bønneråbet om at holde fast ved det radikale parti kun gælder de vælgere, der overvejer at stemme på socialdemokratiet eller på det ærede medlem hr. Aksel Larsens parti, for det er jo kun derigennem de to partier kan få flertal.

[Erik Eriksen.]

Det er forståeligt, at mange på denne baggrund har beskæftiget sig med tanken om det valg, der senest skal afholdes om 1½ år. Der er adskilligt i den høje regerings holdning, som tyder på, at den ikke vil sidde tiden ud. Endnu har den vel på linje med socialdemokratiet en voksende interesse i valg inden, hvad jeg måske uden at blive misforstået vil kalde blændværket omkring helhedsløsningen bliver afsløret. Hvis det sker, vil nemlig socialdemokraterne være i en vanskelig situation. Derfor er der meget, som underbygger troen på, at socialdemokratiet stræber efter et valg til efteråret. På den anden side er det nu engang ikke så let for en flertalsregering at udskrive valg i utide. Folkeoplysningen er trods alt ikke så ringe her i landet. (*Ministeren for kulturelle anliggender* [Bomholt]: Trods alt!). Trods alt, siger den højtærede kulturminister. Nu holder jeg jo så meget af kulturministeren, så jeg tør ikke filosofere videre.

I stedet må jeg måske også her gå over til den højtærede statsminister. Jeg er egentlig mere tilbøjelig til at filosofere over hans stilling og sige, at det er jo muligt, at han personlig gerne havde indtaget en mere samarbejdsbetonet holdning. Når jeg siger det, er det, fordi den højtærede ministers udenrigspolitiske erfaring kunne gøre det naturligt, men jeg må altså også her sige, at det har ikke været tilfældet.

For mig at se bliver den kommende tids problemer store. Jeg skal først nævne markedspolitikken. Det er jo åbenbart for enhver, at frihandelsområdet, EFTA, som det kaldes, ikke kan erstatte dansk tilslutning til fællesmarkedet. Jeg behøver kun at nævne, at landbrugets situation er ved at nærme sig det tragiske. Vi fik ved sidste EFTA-møde i Lissabon tilsagn om lettelser for landbrugseksporten på omkring 70 mill. kr. om året. Det er udmærket, men målt med helhedens alen er det jo uendelig lidt. Heroverfor står, at vi allerede har lidt et tab, som regeringen anslår til et par hundrede millioner kroner om året, ved at stå uden for fællesmarkedet, og i løbet af mindre end 1 år kan vi regne med en fordobling af dette tab.

Regeringen står under alle omstændigheder fast på, at Danmark ikke bør tilslutte sig fællesmarkedet. Østrig agter at

søge en form for associering med de seks, skønt også Østrig er medlem af EFTA. Jeg ved ikke, om regeringen ikke har fundet grund til overvejelser; når den britiske handelsminister lader forstå, at England alvorligt vil overveje et associeringstilbud, hvis det fremsættes i enighed af de seks. I andre lande er der tanker i bevægelse for at undgå de højst ubehagelige konsekvenser af at stå uden for fællesmarkedets ekspansion.

Må jeg så endelig nævne — det skulle jeg egentlig have gjort for et øjeblik siden — at der også har været en del forlydender om, at man inden for regeringen pusler med tanker om kontrol med statens udgiftsbevillinger. Sprængningen af udgiftsloftet viser jo, hvor nødvendig en skærpet kontrol er. Jeg er egentlig interesseret i at vide, hvor meget der er om disse forlydender. Vi har ikke hørt noget fra regeringen. Jeg tror nemlig, at hvis regeringen ikke vil søge denne opgave om skærpet kontrol løst, vil folketinget som sagt selv søge at finde udveje.

I nær forbindelse hermed forekommer det mig, at det også bliver nødvendigt at have en nøjere føling med de såkaldte lovbundne udgifter. Det nytter jo ikke, at lovgivningsmagten viser tilbageholdenhed med de offentlige udgifter, hvis den derefter skal være helt afskåret fra at regulere på størstedelen af udgifterne, blot fordi de er lovbundne og måske i sin tid fastsat under helt andre forudsætninger end dem, der gælder i dag.

Ligesom så mange mange andre i vort samfund vil jeg gerne have lov til at udtale min beklagelse over vort høje renteniveau. Vi har længe vidst, at først og fremmest landbruget lider under det, og i den senere tid er det blevet klart, at de øvrige eksporterhverv, herunder ikke mindst skibsværfterne, også lider under det. Jeg har imidlertid her noteret mig nationalbankdirektør Svend Nielsens ord om renten, men jeg mener også at have set, at den højtærede økonomiminister har givet udtryk for, at det er en prøvesten for den såkaldte helhedsløsning, om den fører frem til rentesenkning.

Jeg kunne pege på mange flere betydningsfulde problemer, der trænger sig på, men jeg har med mine bemærkninger villet

[Erik Eriksen.]

understrege, at efter min opfattelse har regeringen i meget væsentlig grad ladet de reelle problemer ligge og i stedet for kastet sig ud i forsvar for ordninger, som på længere sigt vil vanskeliggøre vor økonomiske tilpasning til det større marked, der vil komme engang. Jeg bebrejder den høje regering, at den i alt for høj grad — for at sige det mildt — på væsentlige områder har gennemført forslag, der ikke er af saglig art, men først og fremmest har et rent partipolitisk sigte. Jeg har i dag naturligt samlet mig om de økonomiske problemer og om de umiddelbare virkninger af regeringens blokpolitik, som jeg har peget på, og jeg vil altså derefter tro, at ingen kan være i tvivl om venstres og mit syn. Jeg vil imidlertid gerne slutte med nogle ganske få bemærkninger om folketinget og folketingets arbejdsform.

Man skal ikke have haft ret meget med folketingets arbejde at gøre, før man er klar over, at den form, hvorunder vi arbejder, ikke mere er tidssvarende. Jeg kan for mit eget vedkommende også give udtryk for den opfattelse. Jeg har nok set, at der er en og anden, der har villet inddrage grundloven i debatten herom, men det må bygge på en absolut misforståelse. Grundloven har ikke noget at gøre med folketingets absolut utilfredsstillende vilkår, og det er min opfattelse, at disse vilkår kan gøres langt bedre inden for den nuværende grundlovs rammer end under den tidligere.

Jeg har for nylig peget på, at man i visse tilfælde kunne vinde en del ved at gennemføre en udvalgsbehandling, inden første behandling fandt sted her i tinget, og hvis man ville filosofere videre ad disse baner, kunne tanken vel også komme til at strejfe den erkendelse, at udvalgsbehandling før første behandling her i tinget i visse tilfælde kunne have en saglig værdi derigennem, at ingen blev bundet af forudgående stærke udtalelser, at der ligesom blev givet mere plads til ro og selvansagelse. Det må være muligt at forenkle behandlingen i hvert fald af de mange lovforslag, som er af rent teknisk og saglig karakter.

Jeg har også haft i tankerne, at ligesom der nu er mulighed for ministres skriftlige fremsættelse af lovforslag, kunne det må-

ske være en gevinst med skriftlige førstebehandlinger, når det drejer sig om rent teknisk betonedede lovforslag. Jeg indrømmer, at jeg ikke selv er helt sikker, men jeg tror nu alligevel, det er noget, man skal overveje.

Jeg tror faktisk, at ved forhandlingerne her i tinget er det blevet åbenbart — og ingen af os kan vel sige os fri for skyld — at vi løber en meget stor fare for at tale folkestyret ihjel. Det er klart, at regeringens tilrettelæggelse af arbejdet er afgørende for, at lovforslagene ikke hober sig op i bestemte perioder, og at folketingets formand desværre i mange tilfælde er magtesløs heroverfor. En ophobning eller sammenhobning af stof oplevede vi f. eks. i sidste uge, da vel henimod 30 ordførere var i ilden, da det gjaldt jordlovene, skønt det var åbenbart, at regeringen ikke kunne tænke sig at gå med til realitetsforhandlinger. Alligevel var der ca. 30, der havde ordet. Se, en sådan kolossal dagsordenssammenhobning hindrer ganske enkelt pressen totalt i at løse sin del af opgaven, og det vil sige, at offentligheden, menigmand, bliver ude af stand til at følge blot nogenlunde med i tingets arbejde. Derfor tror jeg, at faren for, at vi taler folkestyret ihjel, er så stor, at man ikke bare kan trække på skuldrene ad den.

Et andet væsentligt moment er, at udvalgsarbejdet, synes jeg, også efterhånden belemres med saglige svagheder. Det må vist rent ud erkendes, at efterhånden som lovgivningsarbejdet er blevet mere og mere kompliceret, vil regeringens indflydelse være tilsvarende styrket. Enhver oppositionspolitiker vil vide, at i forhold til oppositionen kommer embedsmændene uvægerligt til at optræde som ministrenes forsvarere — anderledes kan det jo ikke være. De fungerer som ministerens sekretariat og hjælper ham med at finde argumenter, også argumenter, der kan bruges under den politiske debat. Det faktiske forhold er, at det derimod bliver mere end vanskeligt for en oppositionspolitiker at hente konkret støtte i ministerierne, og særlig vanskeligt bliver det jo begribeligvis, når et oppositionsparti arbejder på et alternativ til et regeringsforslag. Det er måske trist at sige det, men således er det, og disse tanker fører naturligt frem til, at det bør gøres

[Erik Eriksen.]

muligt at styrke folketingets og udvalgenes saglige arbejde. Jeg tænker også her på muligheden af at oprette flere faste udvalg med fast sekretærbistand.

Jeg finder også anledning til at fremdrage, at man flere steder i udlandet har adgang for det enkelte parlamentsmedlem til at få sagkyndig bistand. Man kan sige, at det må være partiernes egen opgave at skaffe sig en sådan, men de, der siger det, har dog vist ikke gennemtænkt, hvor kostbart det vil være blot nogenlunde at skulle hamle op med administrationens tekniske indsigt. Jeg forestiller mig naturligvis ikke, at hvert enkelt medlem skulle have sin egen assistent. Hvad jeg har i tankerne, er muligheden af, at folketinget til en vis grad skulle stille sagkyndig bistand til rådighed for oppositionspartierne som sådanne. Jeg siger udtrykkeligt, at det skulle være til hjælp for oppositionen. Jeg ser meget gerne, at en sådan bistand så snart som muligt bliver tilgængelig for socialdemokratiet, medens vi andre så kan give afkald på hjælpen.

Må jeg i forbindelse hermed pege på, at inden vi har tænkt over det herinde, er det også blevet skik, at ministrene møder til samråd i udvalgene mange gange, skal vi sige med et betragteligt antal embedsmænd. Men denne skik kan udvikle sig til at blive en uskik. Det er ikke så mange år siden, at embedsmænd så at sige ikke deltog i udvalgsarbejde, og det er i sig selv et godt udtryk for, hvor kompliceret arbejdet er blevet, at man nu anser det for nødvendigt, at embedsmænd kommer og forklarer de afgørende tekniske problemer, der kan ligge i et lovforslag. Men når det er sagt, tilføjer jeg, at det skulle nemlig blive sådan, at det er embedsmænd, der dominerer udvalgets forhandlinger. Vi har alle oplevet en situation, hvor vi har haft den følelse. Der kunne siges meget mere herom, men jeg kunne også gøre den tilføjeelse, at det i visse situationer kan være vanskeligt på den baggrund at skabe den intime tryghedsfølelse, der kan være i udvalgsarbejdet. Mere tør jeg ikke sige derom.

Så skal jeg slutte med at gentage, summere op, at regeringen ikke har vist megen vilje til at forhandle eller lette folketingets

arbejde. Den har gennemtvunget store lovforslag med det mindst mulige flertal. Jeg skal ikke under nogen omstændigheder beklage mig over, at en flertalsregering benytter sit flertal til at gennemføre lovforslag, der er fuldt belyst, men det forekommer mig at være betænkeligt, når flertallet bruges til at presse lovforslag igennem, hvorom et stort antal af tingets medlemmer giver udtryk for, at de er utilstrækkeligt forberedt, ikke tilstrækkeligt belyst under folketingsarbejdet.

Det har åbenbart været nødvendigt eller magtpåliggende for regeringen at trække linjerne hårdt op. Regeringen har været opsat på at få fastslået, at der nu står en socialdemokratisk blok over for en liberal, og set ud fra en partipolitisk betragtning har jeg ikke noget at beklage mig over i denne henseende. Der er nemlig så iøjnefaldende svagheder i denne vinters lovgivningsarbejde, at det ikke kan undgå at give sig udslag. Den nuværende regering og den nuværende statsminister har haft bedre muligheder for at udbygge et fornuftigt samarbejde, end nogen anden regering og statsminister i en årrække har haft. Ingen har haft det tilsvarende i en årrække, og hvis den høje regering trods den ordførertale, vi hørte for et øjeblik siden, ikke kan se det, må den være slået af blindhed eller det, der er værre.

Min opfattelse har været, at de økonomiske problemer, markedsplanerne, landbrugets overgangsvanskeligheder til den ny tid, vanskeligheder, der vil blive endnu større, den høje rente, valutaudviklingen o. s. v. o. s. v., er så store, at det skulle have været i alles interesse igennem et bredt samarbejde at finde en holdbar løsning. Der er ingen, der kan modsige mig. Jeg mener, at min politiske gerning også viser det. Jeg har altid sat en ære i at være rede til et fordomsfrit samarbejde, men jeg må tilstå, jeg må understrege, at det har ikke været muligt at nå frem til noget sådant gennem den sidste lange tid af den enkle grund, at den høje regering ikke har villet det. Derfor, indtil der sker en realpolitisk saglig ændring heri, må regeringen selv tage ansvaret for de socialdemokratiske prægede og efter min opfattelse sagligt svage foranstaltninger, der præger denne samlings arbejde.

Poul Møller: I en enakter, hvis titel jeg har glemt, siger forfatteren Soya et sted: du har det ligesom politikere, de er kloge, når de sidder ned, end når de står op. Denne bemærkning faldt mig ind, da jeg hørte det ærede medlem hr. K. B. Andersens tale her til morgen. Det var en uendelig tærsklen langhalm i døgnets rejsestald uden at betro hverken offentligheden eller denne sal noget som helst om landets problemer, om det, der virkelig står på dagsordenen, om det, vi skal i gang med, om markedsspørgsmål og økonomiske spørgsmål, alt det, som man dog skulle tro ordføreren for landets største parti, socialdemokratiet, havde et og andet at sige om. I stedet for var han optaget af at læse annoncetekster op om møder, der skulle holdes grundlovsdag.

Den frie debats betydning er noget, jeg gerne vil gøre en indledende bemærkning om. Alle vi i det høje ting er selv besjælet af den frie debat, og vi ved, at den er det eneste sikre kendetegn for et folkestyres eksistens. Den frie debats betydning er mangesidig. Den stiller magthaverne og dem, der søger magten, lige, så vælgerne kan få de bedst mulige betingelser for at bedømme dem. Den frie debat er den bedste garanti for, at et statsstyre ikke udarter til ubillighed, og den sikrer, at magthaverne aldrig kommer til at føle sig som afguder, men ustandselig må indrette deres handlinger efter en bedømmelse af, om de kan holde under den fri debats vilkår. Det er også klart, at hvis denne debat skal have den tilsigtede virkning og derved give det demokratiske statssystem et fortrin fremfor andre styreformere, er det nødvendigt, at den føres til tider skarpt og altid uden persons anseelse. Den offentlige kritiker, der herinde hellere vil takkes dem, der sidder højt på strå, end at fremføre det om deres handlinger, hensigter og resultater, som for ham er sandheden, og som han er i stand til at sandsynliggøre med argumenter og kendsgerninger, denne politiker har svigtet sin pligt over for folkestyret. I tider, hvor de store befolkningsgrupper igennem deres repræsentanter deltager ligeligt i lovgivningsarbejdet, vil debatten have tendens til at mildnes, mens den til andre tider, hvor den ene befolkningsgruppe i kraft af et spinkelt flertal vil herske og

beherske, skærpes, ikke mindst fordi kritikken er de beherskedes våben, som den frie forfatning har givet dem til at søge magtforholdene forandret.

Disse bemærkninger gør jeg i anledning af en kronik, som statsministeren for nylig har skrevet i dagbladet Aktuelt. Denne kronik har ladet forstå, at i hvert fald han er af den mening, at debatten i det danske folketing har udartet i en personlig forfølgelse, og at det især er mit partis repræsentanter herinde, som bryder debattens uskrevne love. Statsministeren skrev — jeg beder om tilladelse til et citat —:

„Siden grundlovens fornyelse har statsministerposten skiftet indehaver fire gange. I september 1953 på grund af politisk skifte. De øvrige gange som følge af arbejdspress og sygdom. Om det er dette sidste moment, der har fristet et bestemt parti til at specialisere sig i personlige angreb på statsministre, ved jeg ikke. Men der kan jo ligge et ræsonnement bag. Er man kommet af med tre socialdemokratiske statsministre, kunne det jo være, at også nummer fire lod sig ekspedere.“

Hvis det hele ikke kun er ministerens behagelige, omend måske lidt udsøgte spøg, må ordene opfattes, som om vi stræber statsministeren på liv eller helbred. Inden jeg for mit vedkommende vil betragte mig som en kongemorder i nærheden af Finnerup lade, vil jeg derfor anmode den højtærede statsminister om ved denne, den førstgivne lejlighed at udtrykke sig nærmere og forklare, hvorved vi i vor kritik af ham har afsløret så lave og ondsindede motiver, at han som statsminister kan skrive, som han har gjort. Indtil da vil jeg betragte det som et absurd følelsesudbrud, der snarere må tilskrives irritabilitet som følge af nærgående kritik end udslag af moden overvejelse. Men hvorfor skulle dette absurde indslag i debatten da ikke ligesom sætte punktum for denne samling, der i så mange henseender har været præget af det moderne dramas absurditet, der viser menneskers handlinger som funktion af påvirkninger og impulser, de aldeles ikke selv behersker?

Begyndelsen af folketingsåret i oktober skete i forventning om et virkeligt tøbrud i det hjemlige politiske klima. Statsministeren havde netop talt om nye perspektiver i dansk politik, og alle var vi optaget heraf.

[Poul Møller.]

Åbningstalen lagde op til fordrageligt samarbejde, og de to store oppositionspartier svarede i samme tone. Det netop afsluttede forlig og forventningen om de store opgaver, som medlemskab af fællesmarkedet skulle stille os over for, passede tilsyneladende som hånd i handske til statsministerens næsten visionære perspektiver, der sprang ud til offentlig beskuelse den aften for et år siden, da det firkantede forlig blev afsluttet.

Senere har piben jo fået en anden lyd, og det perspektivrige forlig blev nærmest i socialdemokratisk polemik til et uforskammet oppositionsforsøg på at udnytte en for regeringens pinlig nødtilstand til at afpresse indrømmelser, som regeringen ellers aldrig med sit solide enmandsfertal i behold ville have givet fra sig. Først brød fællesmarkedet sammen, og så gik det slag i slag, indtil vi befandt os i en situation, hvor statsministeren følte sig forfulgt på liv eller helbred — den selvsamme statsminister, der ved sin tiltrædelse få måneder før var modtaget med en åbenhed og venlighed også fra oppositionens side, som vistnok ingen af hans forgængere havde mødt.

Guden Janus har som bekendt to ansigter. Det ene vender til højre, det andet vender til venstre. Hen i januar skiftede statsministeren ansigt. Måske var det fællesmarkedets sammenbrud, der var årsagen. Måske var det kræfter inden for hans eget parti, der tvang ham til drejningen. Forliget i fjor havde muligvis været en for hård belastning for socialdemokratiet. Måske vakte det for megen uvilje og modvilje i fagbevægelsen og gav socialistisk folkeparti for store angrebsmuligheder. Vist er det, statsministeren valgte at genskabe det, han har kaldt fodslaget i arbejderbevægelsen, fremfor at forfølge perspektiverne fra forliget i fjor; i stedet for at søge forståelse med den politiske opposition valgte han samarbejde med den faglige opposition. Formentlig har det også været hans tanke derigennem at stække socialistisk folkeparti.

Jeg tror såmænd gerne den højtærede statsminister, når han erklærer, at socialdemokratiet aldrig vil samarbejde med socialistisk folkeparti alene af den grund, at man ikke kan legalisere to arbejderpartier, men jeg ved tillige, at hvad enten de to socialistiske partier skal strides om den samme vælgergruppe eller samarbejde om at varetage dens interesser, vil lovgivningen blive præget heraf i uhyggelig grad, således som det skete ved helhedsløsningen, og således som det er sket ved de jordlove, der skal vedtages i de kommende dage. Givet er det naturligvis, at efterhånden som det ledende motiv for socialdemokratiets taktisk-politiske bestrebelse bliver forsøget på at dæmme op for socialistisk folkeparti, vil dansk politik blive mere yderliggående, og den politiske deling i folketinget vil som følge heraf blive dybere.

Efter det, vi har oplevet i de seneste måneder, er det almindelig bekendt, at nye yderliggående skattelove vil møde os, når det nye folketingsår begynder til oktober. Og det radikale venstre kan ikke danne blot det spinkelste bolværk, ja, det er vel end ikke længere i stand til at forsinke denne outrering — man kan vel ikke sige radikalisering — af landets politik. Partiets landsmøderesolution, som banede vejen for skattefradragsreglens definitive ophævelse, tyder på, at partiet nu blot er optaget af at hænge på den socialdemokratiske vogn længst muligt.

De tegn på aftagende parlamentarisk indflydelse, som de senere samlinger så ofte har vist, er blevet forstærket under den her skildrede udvikling. En egentlig forhandling mellem partierne på lige fod er ikke forsøgt siden forliget i fjor. Helhedsløsningen blev dikteret igennem folketinget på rekordtid. Den højtærede statsminister gav én dag til udvalgsarbejdet. Jordlovene gennemføres uden hensyn til de saglige indvendinger og forslag, oppositionen har fremført.

Anledningen til disse betragtninger er ikke alene det nu passerede, men tillige at vi nu stærkt nærmer os 10 års dagen for

[Poul Møller.]

den grundlov, som mange af os herinde bærer et ganske særligt personligt ansvar for, fordi vi har stemt for den her i tinget. Jeg tror ikke, at noget havde taget sig anderledes ud, om vi havde bevaret det landsting, som på så mange måder havde overlevet sig selv, og som utvivlsomt havde haft et flertal, som havde været endnu sikrere for den nuværende regeringskonstellation; men jeg synes heller ikke, at det helt er lykkedes at leve op til de forventninger, som de ivrigste fortalere for den nye forfatning fremførte. Årsagerne er imidlertid ikke forfatningens, men dels det ændrede politiske magtforhold, dels den forstærkede tilsidesættelse af den parlamentariske forsamling i takt med den voksende organisationsmagt. I 1953 havde vi i 8 år levet under skiftende mindretalsregeringer, der måtte affinde sig med, at det politiske tyngdepunkt lå i folketinget. I 1963 har vi levet 6 år under flertalsregeringer, der flytter tyngdepunktet til regeringen, medmindre denne bevidst tilstræber brede politiske løsninger, gennemført med betydelig større flertal, end den selv råder over. Det kan ingen imidlertid påstå at vore flertalsregeringer har bestræbt sig for i denne priode. Kun én gang skete det; det var ved forliget i fjor, og forklaringen herpå var, at regeringen for en gangs skyld ikke kunne regne med sit flertal på grund af 2 medlemmers rebelleren. I disse seks år har vi ellers haft et ministerstyret folketing.

Folketingets aftagende indflydelse under flertalsregeringer hænger også sammen med, at folketinget stik imod de forventninger, som eksisterede ved grundlovens vedtagelse, aldrig har fået stillet den uafhængige sagkundskab til sin rådighed, som der dengang var tale om. Jeg har adskillige gange nævnt det under disse debatter, og det ærede medlem hr. Erik Eriksen var dybt inde på det nu: folketinget må forlade sig på den sagkundskab, som regeringen stiller til rådighed, og som i kraft af det parlamentariske system kun kan ytre sig således, som den parlamentariske minister, den pågældende embedsmands chef, ønsker det. Derved er folketinget berøvet enhver uvildig sagkundskab, og den sagkundskab, medlemmerne selv er i besiddelse af, be-

strides som uvildig af andre partier. Ved enkelte lejligheder har embedsmænd benyttet sig af et tildelt frisprog, og det har øjeblikkelig givet genlyd og været frugtbringende for det parlamentariske arbejde. Jeg tænker eksempelvis på den årsoversigt, det økonomiske sekretariat afgav i fjor, og som vistnok forstyrrede regeringens planer en hel del, men som heldigvis gav et langt videre og bedre forhandlingsgrundlag end regeringsforslagene. Jeg tænker også på de bemærkninger, forsvarsstyrelsen fremsatte i sin tid til forsvarslovene, som ikke blev uden indflydelse på disses endelige skikkelse.

Men ellers har det i det store og hele været umuligt for folketinget at få uhildet vejledning. Et åndehul har vi hidtil haft over for spørgsmål af særlig vanskelig juridisk karakter. Vi har her kunnet spørge de juridiske professorer ved vore to universiteter, men også denne udvej synes nu at skulle lukkes for tinget. Mig forekommer det egentlig sølsomt, at landets bedste sagkundskab vil og kan unddrage sig pligten til at vejlede folketinget. Men selv denne ret, som vi har haft, har dog været afhængig af, hvorvidt ministrene ville lade et folketingsudvalgs spørgsmål gå videre til universiteterne.

Tinget kan aldrig blive i stand til at udføre sit arbejde på ordentlig vis, medmindre hele dette spørgsmål bliver løst. Jeg har undersøgt adskillige statsforfatninger, men aldrig fundet én, der har lagt så megen formel magt i folkerepræsentationens hånd og givet den så lidt hjælp til dens arbejde. Det kan ikke blive godt, medmindre der sker vidtgående ændringer. Enten må vi om alle større lovgivningsarbejder have forudgående udredningsarbejder, som vi kender dem fra Sverige, og som ville have gjort det helt umuligt at behandle helhedsløsningen eller jordlovene på den måde, det er sket, eller også må vi have ret til i samråd i folketingsudvalgene at møde en hvilken som helst sagkyndig, sådan som man har det i en lang række landes parlamenter, og således at enhver sagkyndig har ret til at fortælle sin egen mening og ikke ministerens. Hvis vi ikke kan nå frem ad disse veje, må folketinget i første række ansætte sine egne kyndige jurister og økonomer og kunne bestille responsa fra teknikere og

[Poul Møller.]

erhvervsfolk. Muligvis bør tanken om et rådgivende lovråd genoplives. Den blev fremført i sin tid under forfatningsforhandlingerne, men vandt ikke gehør dengang. Erfaringerne kan imidlertid gøre det påkrævet at indføre et sådant råd. Det behøver ikke at være hjemlet direkte i grundloven, da lovgivningsforsamlingen naturligvis til enhver tid kan henlægge visse særlige opgaver til rådgivende organer, som alene har til opgave at bistå folketinget i arbejdet. Tanken burde heller ikke være fremmed for det folketingsflertal, der i fjor lagde så megen vægt på at få nedsat et økonomisk samordningsorgan, eller for de ministre, som har nedsat så mange råd, f. eks. kulturministerens kulturudvalg, monopolrådet, eksportkreditrådet og mange andre.

Som det fremgår af, hvad jeg nu har sagt, mener min gruppe ikke, at lovgivningsarbejdet har været tilstrækkelig velforberedt under denne grundlov, lige så lidt som det er lykkedes at udstyre folketinget med den fornødne sagkundskab, der kunne opveje den mangelfulde forberedelse.

Drøftes det parlamentariske arbejde, møder vi tit den replik, at det hele jo går godt herhjemme, og så kan det jo ikke være så skidt. Man forvandler nok ting her, der intet har med hinanden at gøre. Hvis det går godt, er det ofte ikke på grund af, men på trods af dårlige love. Men går det i øvrigt så godt? Vi har haft vinden på ryggen i en årrække. Den europæiske højkonjunktur kunne ikke gå vor dør forbi, allerede af den grund at vi fortrinsvis lever af at handle med Europas lande. Vi har igennem alle disse år haft et gunstigt bytteforhold, da råvarepriserne har været konstante eller faldende. Alt dette er så almindelig bekendt, at man må blues, når man f. eks. stadig hører det ærede medlem hr. K. B. Andersen anføre den fulde beskæftigelse og stigningen i befolkningens levestandard som et udtryk for regeringens evner.

Sandheden er jo, at vor regering har haft meget svært ved at forvalte de gode tider, som den oven i købet gik til valg på at gøre bedre. Sandheden er jo, at den store valutareserve, der opsamledes under højkonjunktorens første år, aldeles er sat over

styr, og at man trods de gode tider er blevet nødsaget til at optage meget store udenlandske lån for overhovedet at have en valutareserve. Den reelle nedgang i valuta-beholdningerne har i løbet af 2-3 år været godt 2 milliarder kr. Sandheden er, at overforbruget af fremmed valuta ikke skyldes forhøjede priser udefra, men et oppustet statsbudget, en inflationsbefordrende regulering af byggeriet, indkomststigninger, der ikke modsvares af produktionsstigninger, og i kølvandet heraf pris- og lønstigninger. Sandheden er endelig, at vi igennem 2 år har haft det højeste rentetryk iblandt EFTA- og EEC-landene, fordi det aldrig er lykkedes at gøre det danske folk til et kapitaldannende folk, simpelt hen fordi man ikke har villet det. Så kan det ærede medlem hr. K. B. Andersen nok så meget anføre den økonomiske årsoversigts betragtninger; sandheden er jo, at hvis opsparingen havde været tilstrækkelig rigelig i vort samfund, havde vi ikke haft det renteniveau, vi har. Sandheden er jo den, at hvis opsparingen havde været tilstrækkelig rigelig i forhold til forbruget, havde vi ikke haft det stadige svind i valuta-beholdningerne, vi har haft.

Vi befinder os derfor langt fra i de gode tider, men det værste er, at vi stadig lader, som om vi gør det, og at regeringens repræsentanter altså også her i dag hele tiden giver det udseende af, at alt går godt. Det er derfor, vi alle frygter følgerne af de seks' landbrugspolitik. Vi er nemlig sårbare, og vi har ikke i vort omkostningsniveau eller i vor konkurrenceevne den ringeste margen til at bære tilbageslag, som møder os udefra, og vi har ikke opsamlet nogen valutareserve til at imødegå sådanne tilbageslag.

I fjor blev der påbegyndt en saneringspolitik, som måtte blive upopulær, sådan som enhver effektiv saneringspolitik må blive det. Selv om regeringen ikke har villet, eller selv om den ikke har kunnet holde det forlig, vi indgik, har det alligevel sat sig heldige spor i vor økonomi. Den betydelige opretning af handelsbalancen, der fandt sted i dette års første kvartal, må i det væsentlige tilskrives sidste forårs forlig sammen med den bedre høst og måske vinterens neddæmpning af den økonomiske aktivitet. På grund af denne sidste faktor

[Poul Møller.]

må vi dog ikke forvente, at forbedringen fortsætter i samme målestok som i første kvartal.

Forliget fra i fjor var meget vidtgående, men det kan desværre ikke påstås, at regeringen har evnet at opfylde det. For så vidt angår skatteomlægningen, er det temmelig oplagt, at regeringen ikke ville opfylde forliget, i hvert fald ikke uden samtidig at gøre det illusorisk. Næsten straks efter dette forlignings afslutning havde regeringens agitatorer travlt med at meddele, at skatteaftalen ikke kunne fastholdes. Det kunne den naturligvis, hvis man havde indrettet sin udgiftspolitik herefter, og man havde jo tid til det. Nu siger man: ja men det kunne ikke lade sig gøre, for de fleste udgifter er lovbundne. Men så måtte det være regeringens pligt at påtage sig den opgave for at gennemføre skatteomlægningen og holde det indgåede forlig om et udgiftsloft at komme til folketinget med forslag om omlægning af de lovbundne udgifter, f. eks. refusionsordningerne, eller komme til folketinget og sige: vi vil ikke opfylde forliget, vi kan ikke opfylde forliget. I stedet for valgte man at lade udgifterne udvikle sig efter deres egne love, og det er meget kostbart. Derefter nægtede man at opfylde skatteaftalerne uden at gennemføre en samtidig tvangsopsparing, der rammer investeringer og kapitaldannelse, og som gør skattelettelsens fordele illusoriske. Det var en dyb skuffelse, og det gav ikke blod på tanden til atter at forhandle med regeringen om en etapevis opfyldelse af en forligsaftale.

En ting er der måske allerede nu grund til at tænke over. Hvorledes vil regeringen til næste år klare sig uden tvangslån? Skal tvangslån eksistere som en varig aftapning af det danske folk, eller skal de afløses af en forøget beskatning? For ingen kan regne med, at det bliver muligt ved nedgang i de offentlige udgifter at kvitte tvangslånet, medmindre regeringen omlægger sin udgiftspolitik. Lykkes helhedsløsningen, som regeringen forestiller sig det, vil indkomsterne ikke i år udvise den stigning, der automatisk fører til øgede statsindkomster. Det kan komme til at svie til regeringen, at den ikke har anlagt en mere moderat udgiftspolitik, at den ikke på dette område nogen sinde

har villet gøre sig upopulær. Den har nu måttet erkende, at den i virkeligheden har haft meget lidt overblik over de offentlige udgifter, den er sat til at forvalte.

Vi har set, hvordan forligets udgiftsramme blev sprængt med ikke mindre end 485 mill. kr., og vi ved, at regeringen har sagt, at det udelukkende er sket, fordi man savnede overblik. Man troede, at det aftalte udgiftstal, 8.540 mill. kr., kunne holdes — sådan har jeg i hvert fald forstået regeringens forklaring. Regeringen vil ikke acceptere den påstand, at den ved forligets afslutning vidste, at tallet ikke kunne holde eller ligefrem ikke ønskede at holde udgiftstallet.

Jeg lægger derfor regeringens forklaring til grund, altså at den ikke vidste, at den ikke kunne holde aftalen, men så er det i sig selv nok til at vise, hvor svagt vi i virkeligheden er kørende med vor budgetkontrolherhjemme. Det viser, på hvilket skrøbeligt grundlag det høje ting hidtil har måttet udrette sit arbejde i sager af så overordentlig stor betydning, og sådan som hele hændelsesforløbet har været, må det også efterlade et beskæmmende indtryk hos os, som sluttede aftalen i fjor, og som netop lagde så stor vægt på dette punkt. Vi forstår ikke, at regeringen ikke på noget tidspunkt adviserede os om, at den ikke kunne klare opgaven, at den f. eks. ikke gjorde det, inden budgettet for det år, vi er i, blev vedtaget. Det er svært at godtage de forklaringer, der gives i årsoversigten, for man skulle dog tro, at vi så ville have oplevet noget lignende tidligere. Vi har jo tidligere haft refusioner af kommunale udgifter, der skulle udbetales af staten. Vi har haft det hvert år, vi har haft det altid, men vi har aldrig oplevet noget tilsvarende tidligere. Vi har vel haft udgiftsstigninger ud over budgettet, men de har dog kunne forklares ved nye udgiftslove, der er vedtaget efter budgettets vedtagelse. Hvis usikkerheden i virkeligheden er så stor, som den nu skildres, hvordan vil man så undgå, at noget tilsvarende finder sted i år, og at det påregnede overskud derved bliver betydelig mindre, end man har budgetteret det til?

Af en tale, som boligministeren har holdt for de almennyttige boligselskaber, og bekræftet ved den nu forelagte årsoversigt, fremgår det, at et tredje af forligspunkterne

[Paul Møller.]

er forblevet uopfyldt. Boligministeren påtog sig ved forliget frivilligt at reducere det samlede byggeri så meget, at der i etagemeter i 1962 skulle igangsættes 15 pct. mindre end i 1961, hvor påbegyndelserne efter alles — også økonomiministeriets og årsoversigtens — opfattelse havde været for store til den arbejdskraftkapacitet, som var til rådighed. Nu viser det sig imidlertid, at der ikke blev igangsat 15 pct. færre, men 8 pct. flere etagemeter, og det meddeler boligministeren omend ikke med triumf, så dog uden den mindste forklaring eller undskyldning. End ikke den økonomiske årsoversigt giver nogen virkelig og holdbar forklaring herpå. Det er muligt, at man også her har manglet evnen, men hvorfor påtog man sig så forpligtelsen? Regeringen måtte dog sidste forår være den nærmeste til at vide, om byggeriet kunne neddæmpes på den måde, det blev sagt.

Boligministeren måtte være den nærmeste, og han havde utallige samråd med forligsforhandlerne herom. Det er også muligt, at man ikke har villet efterleve forliget, men hvorfor sagde man så ikke fra i fjor? Hvis det er manglende evne — hvad jeg håber — så tror jeg faktisk, at den sidste begrundelse for at opretholde byggerestriktionerne er faldet bort. Det burde gå op selv for socialdemokrater, at restriktioner ikke hjælper en døjt, hvis man mangler evnen til at administrere dem. Lad os så hellere slippe af med dem hurtigst muligt!

Disse tre tilfælde har naturligvis ikke blot svækket effekten af det indgåede forlig, men — hvad der måske på lang sigt er værst — givet mange af os en dyb skepsis over for indgåede aftaler, som det er overladt den anden part at administrere, og hvis administration vi ikke kan have virkeligt indseende med.

Inden jeg forlader dette triste kapitel, skal jeg erindre finansministeren om, at han skylder erhvervslivet en revision af omsætningsafgiftsloven, som han har lovet os og Grosserer-Societetets Komité i januar måned, og som — hvis den overhovedet skal have effekt — må gennemføres senest til efteråret.

Vi var alle klar over, da forliget i fjor blev indgået, at det måtte ledsages af en politik, der forhindrede nye indkomststigninger i år. Vi vidste, at aftalerne ville være uden værdi, såfremt indkomsterne slog grundlaget bort under dem. Under åbningsdebatten i oktober gik vi derfor stærkt ind for tanken om en omkostningspause. Ved en økonomisk debat i december rejste jeg som ordfører for mit parti den tanke til overvejelse mellem forligspartierne, at vi nu enedes om at holde omsen uden for pristallet, 3 måneder før det ellers var aftalt. Vi blev afvist. Den 15. januar erklærede vi os villige til at forhandle med statsministeren om en helhedsløsning, men vort hovedsynspunkt for denne var, at man nu skulle foretrække at lade skatteomlægningen virke og til gengæld give afkald på lønstigninger i videste forstand.

Desværre tror jeg ikke, at de forslag, som regeringen i så stor og ubegribelig hast tvang igennem tinget, kan stabilisere omkostningerne. Ved de dikterede lønforhøjelser på omkring 200 mill. kr., der blev lagt oven på januarpristallets meget betydelige lønvirkninger, er der næppe grund til at tro, at omkostningerne vil blive låst fast, og uden en sådan omkostningspause vil vort erhvervslivs konkurrenceevne komme ud for svære belastninger. Nu vil meget afhænge af julipristallet. Hvis det udløser nye indkomststigninger, vil priserne give efter, og så falder hele den kunstfærdige papirløsning med et brag. Det vil derfor være af den største interesse, om regeringen, inden tinget tager på ferie, kan meddele, om den har gjort sig tanker om, på hvilken måde den kan hindre betydelige pristalsstigninger.

Med statsministerens helhedsløsning har man jo inddraget de private lønninger under statens domæne på en måde, som det aldrig før er sket. Det gælder selvfølgelig, at hvad der er fastsat ved lov, kan ændres ved lov. Det drejer sig ikke længere om ukloge eller upassende indblandinger i private aftaler. Men ikke mindst af en tale, som det ærede medlem hr. Hans Rasmussen har holdt på LOs kongres, har jeg fået det indtryk, at det i fremtiden skal være fagbevægelsen, der skal afgøre, om lønningerne skal fastsættes ved overenskomst eller ved lov. Sagt på anden måde: er arbejdsgiverne skikkelige, bliver der overenskomst, er de vrangvillige, bruger man sin politiske magt. Det forekommer mig, at et sådant arbejdsretligt grundlag er alt for usikkert; det kan kun

[Poul Møller.]

anerkendes i en ren og skær klassestat. Jeg vil derfor spørge den højtærede statsminister, om han er enig med sit partis næstformand i, at det skal være fagbevægelsen, der i fremtiden skal afgøre, hvorvidt lovgivningsmagten skal drages ind i overenskomstforhandlingerne, eventuelt for at give arbejdsgeberne det, som fremtrædende fagforeningsfolk har kaldt „en lussing“. Det, der er sket, og det, der er sagt, er efter mit partis opfattelse af en sådan karakter, at vi ikke længere har noget lønfastsættelsessystem i vort land. Giver det ikke regeringen anledning til overvejelser?

Udtalelsen om, at man går den politiske vej, altså bruger lovgivningsmagten, når det passer i den ene parts kram, viser med al ønskelig tydelighed, hvad det var, der skete, da statsministeren kom med forslaget til en helhedsløsning, hvor ingen principper kunne forhandles — som statsministeren sagde i sin stærke tale i folketinget. Hidtil har statsmagten dog, når den blandede sig i disse forhold, af anstændigheds-, om ikke af andre grunde, angivet et skær af uvildighed; men det har man end ikke forsøgt denne gang. Man har fremhævet formålet med denne helhedsløsning som en bestræbelse for at få genskabt fodslaget mellem arbejderpartiet og fagbevægelsen, og derfor er vi i realiteten kommet meget nærmere et klassestyre, end vi hidtil har været — så kan de radikale nok så meget tale om, at det var samordning, pris- og lønstop, og hvad ved jeg, man gennemførte. Har man været i tvivl tidligere, kan man jo bare læse referaterne af forhandlingerne på LOs generalforsamling.

Det passer da også typisk ind i billedet, at den samfundsøkonomiske virkning af lønforhøjelserne skulle afbalanceres af en tvangsopsparing, som ramte dem, der ingen lønforhøjelse fik. Og det falder ind i billedet af denne løsning, at den langt fra at forstærke finanspolitikken — som økonomiministeren hævder — snarere vil svække den. Rent formelt foregår en stramning af finanspolitikken ved øgede indkomster eller mindskede udgifter på statens drifts- og anlægsbudget. Men tvangsopsparingen er jo helt uden for dette budget; det er en lånoptagning, og ministerens ord må jo derfor være noget, der er løbet ham i munden,

uden at han har tænkt videre over det, da han forelagde årsoversigten. Ministeren mener, da ikke for alvor, at der foregår en offentlig opsparing, fordi staten optager et lån, det være sig tvungent eller frivilligt? Tvangsopsparingen kan naturligvis bidrage til et kasseoverskud, altså til at styrke likviditeten; det skal indrømmes. I det omfang den til gengæld svækker den samfundsmæssige likviditet i banker og sparekasser og derved tvinger nationalbanken til opkøb af obligationer for at styrke bankens kassebeholdning, har vi meget vanskeligt ved at se nytten, medmindre tvangslånet simpelt hen anvendes til at finansiere statsudgifter, som ikke kan dækkes af de løbende indkomster; og med de erfaringer, vi har nu, kan vi jo intet sige herom, før vi har set de offentlige udgifters samlede størrelse ved finansårets afslutning.

Ikke bare optager staten imidlertid statslån herhjemme; det er tillige illustrerende for den økonomiske politik, der er ført, at man gentagne gange — alene siden årsskiftet 2 gange — har gennemført love om optagelse af udenlandske statslån på tilsammen 1.000 mill. kr. Denne vældige lånoptagning, der finder sted, samtidig med at skatterne er højere end nogen sinde før, viser, at man langt fra føler sig så sikker, som man lader, på, at helhedsløsningen vil give de ønskede resultater. Det sidste udenlandske lån på 500 mill. kr. forsvares med, at det ikke er meningen, at man skal bruge pengene. Ud fra samme forudsætning har endog nationalbanken billiget dets optagelse. Jeg har nu meget svært ved at se, hvad man skal med et lån, hvis provenu man ikke skal bruge. Er det for at betale renterne, at man optager det? Er det for at belaste statsfinanserne med renteudgifterne hvert år? Nej, siger man, man skal have lånet i reserve. Ja men man har da sine reserver for at bruge dem i påkommende tilfælde; ellers ved jeg ikke, hvad man skal med reserver. Jo, siges det, hvis man har en reserve, kan man manøvrere roligere og undgå alt for stramme foranstaltninger. Det er begribeligt, men så er det jo også netop reserven, man bruger, fremfor at gribe til mere energiske foranstaltninger; så bekæmper man jo ikke inflationen på den måde, man ville have gjort det, hvis ikke man havde sikret sig reserver, og derfor bliver

[Poul Møller.]

reserverne — hvad man nu end vil sige — en sovepude, idet man, takket være disse reserver, udskyder tidspunktet for indførelse af de stramme inflationsbegrænsende foranstaltninger.

Hvis vi vidste, at vi ved hjælp af reserven kunne præstere en kraftanstrengelse, som med nogenlunde sikkerhed ville bringe vore eksportindtægter i vejret, så ville jeg anse optagelsen af et udenlandsk lån for velmotivert. Men sådanne udsigter har vi ikke; vi er tværtimod alle optaget, ikke af udsigten til og forventningen om, at vi snarligt står over for stigende eksportindtægter, men af en overhængende risiko for, at vor landbrugseksport inden for det kommende år vil møde stigende vanskeligheder på det europæiske marked.

Jeg tror derfor, at regeringen er slået ind på en gal politik ved disse stadige lånoptagninger, og jeg tror, det vil svie til os, hvis eksporten kommer til at udvise nævneværdige tab, fordi vi ikke i tide har gennemført den økonomiske politik, som kan sikre investeringskapitalen ved vore egne anstrengelser, vor egen opsparing.

Vi er bange for, at årsoversigtens skøn er for optimistisk. Bevares, vi kan være heldige og komme ud af året med en forbedret valutabalance; vi kan håbe på høsten, på, at pristallet i juli holder sig lige i underkanten af nye store lønstigninger, og på, at de seks' landbrugspolitik først rammer os til næste år. Men i meget af dette og i vor store lånoptagning er der iøjnefaldende træk, som viser et land, der lever fra hånden og i mundern, og som ikke vil indstille sig på de vanskeligheder, som det ved vil komme.

Europas deling kan nemlig ikke blive ved med at gå spørøst hen over den danske økonomi. Det tidspunkt nærmer sig, da selv vore bedste venner inden for de seks vil være ude af stand til at udskyde ikraftsættelsen af landbrugsregulativets anden fase, der med ét slag vil forringe vore eksportmuligheder meget væsentligt. Vi har måske grund til at håbe på, at den franske præsidents voldsomme handlinger i januar har udskudt denne ikrafttrædelse med et lille år, altså til 1. januar eller 1. april 1964; men vi har ingen grund til at forvente, at de europæiske modsætninger er afløst af

enighed inden da. Tværtimod. Der er intet, som tyder på, at forhandlingerne vil blive genoptaget inden for en overskuelig fremtid. Og så vidt jeg har forstået det, der skete i Ottawa i forrige uge, har beslutningerne dér ikke bidraget til at fjerne uoverensstemmelserne af politisk karakter om atomvåben og USAs deltagelse i det vestlige samarbejde, disse uoverensstemmelser, som er selve grundlaget for den sprængning af de økonomiske samarbejdsbestræbelser, som fandt sted her. Vi er derfor skilt fra et stort europæisk marked, og skilsmissen synes at blive langvarig. Jo længere tid der går, desto vanskeligere vil det være at mildne forholdet, for desto mere nærmer de to grupper sig det stadium, hvor de i det store og hele bliver selvforsynende, først og fremmest med landbrugsvarer af den art, som vi skal sælge dem.

Lissabonaftalen giver os nogen lindring, men kun meget lidt. Det er ingen bebrejelse imod den højtærede udenrigsminister, der har gjort, hvad han var i stand til. Men de danske synspunkter er ikke anerkendt af de øvrige EFTA-lande og vil næppe blive det, før disse ser deres egen interesse i at liberalisere handelen med levnedsmidler på samme måde, som det har været i alles interesse at liberalisere handelen med industrivarer. Om denne erkendelse nogen sinde vil komme, står hen i det uvisse. Historien har nemlig ikke givet det mindste grundlag for den hyppigt anvendte påstand, at fornuften altid vil sejre.

Når man ikke vil anerkende principiel ligestilling, og når man i andre lande har så mange hjemlige interesser at skulle hyppe i landbrugsspørgsmål, kan vi ikke opnå andet end meget små indrømmelser hist og her, der vel tilsammen kan løbe op i nogle millioner, men som luner forfærdelig lidt, hvis vi for alvor står over for eksporttab på det europæiske fastland. Vi ser det nu med ægeksperten og med fjerkræeksporten, og vi ser, hvor føleligt det er, selv om det kun drejer sig om sekundære eksportartikler. Mange gange værre bliver det naturligvis, når turen kommer til kødeksporten.

Da man trods alt har opnået noget under forhandlingerne i EFTA, ikke mindst en suspension af den engelske smørtold, vil vi ikke modsætte os, at vi tager endnu et skridt frem imod en hastig liberalisering og

[Poul Møller.]

en toldophævelse for industrivarer. Det vil også være i vor egen interesse. Det kan give os større fremgang i industrieksporten, men det vil selvsagt tillige skabe en større import af visse industrivarer. Det vil udvikle samhandelen, og alt det er såre godt. Jeg advarer imidlertid imod den betragtning, som tit er anført til fordel for disse accelerationer, nemlig at de forbedrer mulighederne for en sammenslutning af de to markedsområder. Efter mit skøn er det således, at jo mere vi forcerer nedsættelserne inden for hvert af markedsområderne, desto længere kommer vi fra hinanden, og desto større betydning som skillemur får de toldsatser, som hvert af områderne har udadtil. Det er vist ubestrideligt.

Desværre er EFTA en organisation, der — som erkendt — ikke kan løse vort eksportproblem, og desværre må EFTAs bedste venner erkende, at denne organisation ikke har evnet at optræde som forhandlingsorgan over for EEC, som man lagde så megen vægt på, da EFTA blev sat i søen. England gik sine egne veje, da der endelig skulle forhandles, og England vil ikke lade sig binde af EFTA med hensyn til forhandlingsprocedure, hvis Storbritannien på ny ser sin interesse i at indlede forhandlinger om en sammenslutning med EEC.

Under disse omstændigheder må Danmark varetage sine egne interesser over for EEC. Vi kan blive i EFTA, fordi vi her kan være sammen med de nordiske lande, og fordi vi her har vort største enkeltmarked; men vi må med respekt for de forpligtelser, EFTA giver os, på ny bestræbe os for at opnå aftaler med EEC, enten enkeltvis eller, hvis det er muligt, samlet. Fra vor side vil vi spejde spændt efter de forhandlinger, Østrig skal føre i den kommende tid om en ordning, der både sikrer rimelige afsætningsvilkår på de seks' marked og bevarer Østrigs status som EFTA-land. Det kan godt være, at vanskelighederne er lige så store som løsningen af cirkelns kvadratur, og det kan godt være, at vi vil løbe os en staver i livet. Men i så fald er det jo ikke første gang, for dansk handelspolitik har i mangfoldige år lidt nederlag efter nederlag. Det er derfor bedre at gøre et forsøg, end det vil være slet intet at vove.

I den forbindelse vil jeg gerne endnu en gang kredse om den dansk-tyske langtidsaftale. Det er ubegribeligt, at EEC-aftalen uden videre kan annullere de forpligtelser, som et EEC-land har påtaget sig over for et land uden for EEC. Vi må snarest have en afklaring med hensyn til landbrugsaftalens eksistens og få at vide, hvordan den vesttyske forbundsstat agter at opfylde aftalen med os.

Imedens vi venter på en europæisk afklaring, er det nødvendigt for os at støtte vore eksporterhverv, der udsættes for diskriminering, så godt vi formår. Vi er ikke i stand til at give afkald på væsentlige eksportindtægter, hverken industrielt eller på landbrugsområdet. Det kan gælde skibsfart og skibsværfter, det kan gælde kødeksport og fjerkræ- og ægeksport. Det vigtigste er imidlertid, at vi får afpasset vore omkostninger efter det internationale omkostningsniveau.

Det gælder også vort renteniveau, som imidlertid ikke uden videre lader sig nedsætte, medmindre der føres en helt anden økonomisk politik, en politik, som sætter opsparingen forrest, som begrænser de offentlige udgifter overalt, hvor det er muligt, som løser huslejeproblemet, og som holder sådan måde med byggeriet, at byggetempoet holdes oppe, at byggeriet bliver billigst muligt, og således, at der ikke fra byggeriet udgår et permanent inflationspres.

Det vil være af den største betydning, at de nordiske lande kan trække på den samme hammel, næste gang en europæisk løsning er i sigte. Hvis vi forinden gennemfører — i overensstemmelse med Helsingforsaftalerne — en sammenvoksning af den nordiske økonomi, tror jeg også, det vil vise sig lettere for de nordiske lande at nå frem til et fælles europæisk standpunkt næste gang. Det nordiske kapitalmarked er et af de punkter, som vi kan realisere, uden at vi derved forskertser nogen mulighed for en europæisk løsning. Vi vil have godt af at tilvænne vor økonomi til et frit kapitalmarked på nordisk basis, hvor risikoen er til at overse, og det vil kunne medføre, at den udvikling imod større industrielle eller merkantile sammenslutninger, som vil foregå i de kommende år, kan ske på nordisk

[Poul Møller.]

grundlag, hvilket utvivlsomt vil styrke disse virksomheder over for de store vesttyske og franske koncerner, hvis vi bliver medlemmer af fællesmarkedet. Et sådant kapitalmarked vil da også tendere imod at skabe et mere ensartet renteniveau, hvilket i høj grad vil være i dansk interesse.

Hånd i hånd med sådanne bestræbelser må der imidlertid efter vor opfattelse ske en yderligere tilpasning til et friere arbejdsmarked, så tilgangen af europæisk arbejdskraft i nogen grad kan fjerne inflationspresset. Jeg ved godt, at det lyder ubehageligt for mange, men det er jo opgaver, vi før eller senere skal igennem med, hvis vi vil over til et større marked. Af alle de muligheder, vi har for at løse de store investeringsopgaver, vi står over for, er denne dog den skikkeligste. De store investeringer udskydes, fordi vi mangler arbejdskraft, både til offentligt og privat arbejde. Resultatet vil blive stagnation, om ikke vi griber til andre udveje. Den ene er, at vi lader disse investeringer gå forud for alt andet, altså forud for almindeligt byggeri, for boligbyggeri, for den almindelige produktion. Det kan føre til betydelig eksportnedgang, det kan tillige kun praktiseres ved et særdeles rigoristisk restriktionssystem. Vil vi undgå disse onder, så er den eneste vej at forøge kapaciteten i det omfang, vi er i stand til det, f. eks. gennem en friere adgang for udlændinge til vort arbejdsmarked. Også kun under denne forudsætning bliver der mening i en friere kapitalimport.

I forhold til de fleste europæiske stater er vi ved at blive sejlet agterud; vi har ikke den samme forventning som disse om at få andel i den fremtidige velstandsstigning. Det skyldes dels den forkert anlagte økonomiske politik, som jeg har skildret, og som er blevet så stærkt kritiseret af to så fremtrædende økonomer som professorerne Jørgen Pedersen og Gelting, der bestemt ikke har lagt fingrene imellem i deres kritik. Men det skyldes også andre forhold, som mere og mere vil komme til at stå klart for

os. Vi kan ikke regne med en tilsvarende velstandsstigning som andre lande, fordi en så væsentlig del af vort erhvervsliv er optaget af produktion af levnedsmidler. Behovet for levnedsmidler stiger ikke i takt med velstandsstigningen som behovet for industrivarer. Det er en gammel sandhed, at folk ikke spiser mere, fordi de bliver rigere, tværtimod, de skal alle sammen afmagres, og derfor bliver der spist mindre, men de bruger flere penge til biler, fjernsyn, boliggodter o. s. v. Da samtidig hvert land søger selvforsyning med levnedsmidler, er det også klart, at der i selve vor erhvervsstruktur ligger en væsentlig årsag til, at vi sakter agterud.

Den rigtige økonomiske politik er derfor den, der på længere sigt medvirker til at løse dette strukturproblem og bidrager til at gøre vort land til et moderne industrisamfund. I denne bestræbelse svigter regeringen totalt. Ved helhedsløsningen modvirkede man direkte målet, skadede f. eks. interessen for aktiebesiddelse hos spareerne, modvirkede ved fastholdelse af kontante tilskud uden samtidige langsigtede foranstaltninger tilpasningen af landbruget til de totalt ændrede vilkår; hævede omkostningsniveauet, fordi fagbevægelsen ville give arbejdsgiverne en lussing, og gennemførte en prislov efter de mest forældede principper og uden nogen sammenhæng med den økonomiske situation.

I den anden store lovgivningsopgave, som regeringen vil gennemføre, jordlovene, modvirker man også strukturtilpasningen. Derfor har samtlige erhverv protesteret. Industriens ekspansion får vanskeligere vilkår og bliver overalt standset af offentlige dekreter, der kun kan gennembrydes ved dispensationer og tilladelser fra den ene og den anden myndighed. Man har sagt i udvalget, at man vil se large herpå, men man skal dog foretage en undersøgelse, og der sker en forsinkelse af planerne. Embedsmændene i ministerierne skal undersøge, hvorvidt en industriel virksomhed det ene eller andet sted kan forventes at være af økonomisk

[Poul Møller.]

interesse, som om ikke den person eller det selskab, som vil påtage sig investeringen, er først og bedst til at foretage denne bedømmelse. Og landbruget vil man berøve risikovillig kapital fra byboere til modernisering og tilpasning af landbrugsvirksomheder, samtidig med at man begrænser mulighederne for samdrift og sammenlægning i en tid, hvor vi i så høj grad har brug herfor. Det kan ikke være den rette vej, slet ikke når det oprindelige motiv, det nationale, efterhånden er mere og mere forflygtiget.

Gennem snart 10 år har vi nu haft et styre, hvor socialdemokratiet har spillet første violin. Naturligvis kan der ikke lovgives gennem en 10-årig periode og regeres, uden at meget ønskeligt og meget godt realiseres, som praktisk talt alle har kunnet enes om, og naturligvis har den europæiske økonomiske rejsning givet disse regeringer en enestående chance for at løse problemer, som tidligere tiders ministre måtte lade ligge. Så meget desto stærkere virker det, at der stadig er så meget forsømt, og at der på nogle områder er gjort så små fremskridt. Vort høje renteniveau giver udtryk for den manglende evne til at tilrettelægge den økonomiske politik. Skatterne er tredoblet, og de offentlige udgifter er ligeledes vokset, fra omkring 3 milliarder til godt og vel 10 milliarder kroner. Trods stigende indkomster er skattetrykket også procentvis vokset i perioden. På område efter område har vi gravet os ned i et papirstyre, hvor mennesker skal have en offentlig tilladelse, næsten ligegyldigt hvad de vil gå i gang med. Restriktionerne græsser netop ved 10 års periodens slutning som ingen sinde før, boligproblemerne er stadig væk lige fortvivlende fjernt fra deres løsning. Der regeres af staten med byggeriet på alle leder og kanter, men tilsyneladende kan man ikke finde den melodi, som kan fjerne bolig-mangelen. Huslejerestriktionerne er fastholdt 24 år efter deres indførelse, og intet tyder på, at regeringen omgås med planer om at foretage en konstruktiv omlægning af boligpolitikken. På undervisningens område har vi stadig læremangel, og vi har fået en skolelov, der næppe har forbedret uddannelsesvilkårene, selv om en bedre uddannelse er et krav, alle har været enige om.

Trods den stigende velstand har man endnu ikke dristet sig til at gennemføre en obligatorisk skolegang på 8 år. Også for 10 år siden drøftedes — med stor inderlighed — de samme trafikproblemer som nu. Hovedstadens undergrundsbane, Store-Bælts- og Øresundsbro stod på dagsordenen, som de gør det nu stadig lige langt fra deres realisering, som kunne have givet os et virkeligt skub fremad også økonomisk.

Det ville derfor være helt forkert at fremhæve disse 10 år som en periode, hvor der er vist dristighed i statsstyret, vilje til at gribe de store problemer an uden fordomme. Det har været en periode, hvor man i det væsentlige har skummet fløden af de gode konjunkturers kar og i øvrigt er vejet tilbage for de langsigtede foranstaltninger og den virkelige planlægning.

I den internationale politik har vi så nogenlunde i dette tiår kunnet enes om vort lands vej, og det har været en lykke. Vor freds- og forsvarspolitik har været baseret på De Forenede Nationer og NATO. Herom skal jeg ikke gøre mange bemærkninger ved denne lejlighed — jeg går ud fra, at udenrigsministeren vil give en orientering, når han svarer ordførerne — men dog sige, at vi er mange, der er bekymrede for FN. For historien vil det næsten være det grusomste, om denne verdensorganisation skal aflives på grund af kontingentrestance. FNs økonomiske krise er direkte tilsigtet af østblokkens lande, der igennem deres nægtelse af at betale for Congo- og Suezaktionerne har vist en enestående arrogance over for fredens problemer og en hånlig tilsidesættelse af internationale domstolskendelser og selve grundlaget for De Forenede Nationers virke. Jeg vil gerne spørge den højtærede udenrigsminister, hvad regeringen egentlig agter at foretage sig, og hvordan den vil tilkæmpe sin despekt og det danske folks despekt for de folkeretlige brud, som efterhånden har været ved at føre fredsorganisationen til fallittens rand. NATO, den vestlige verdens skjold, er i disse år plaget af indre modsætningsforhold, som bl. a. vi har lidt under. Jeg går ud fra, at udenrigsministeren vil orientere tinget om de beslutninger, der nu er truffet i Ottawa.

Et folketingsår nærmer sig sin afslutning. Der vil selvfølgelig være meget delte meninger om de resultater, der er opnået, og som

[Poul Møller.]

har skilt os på så afgørende vis. Vi ser i regeringens politik gennem de seneste måneder en ulyksalig tilbagevenden til tidligere tiders klassepolitik og trang til statsstyre selv på områder, hvor ingen økonomiske årsager kan godtgøre nødvendigheden heraf. Regeringen vil vide, at vi vil bekæmpe en sådan linje ved kritisk holdning og ved positive forslag og tanker, der kan vise, at der findes andre veje til større velstand end dem, regeringen betræder, og som næppe kan give det danske folk det arbejdshumør, det initiativ og den kraft, som er fornøden.

Formanden: Jeg skal her afbryde mødet.

Folketingets næste møde afholdes i dag kl. 13³⁰ med følgende dagsorden:

- 1) *Spørgsmål til ministrene.*
- 2) *Fortsættelse af tredje behandling af:*

Forslag til lov om tillægsbevilling for finansåret fra 1. april 1962 til 31. marts 1963.

Mødet hævet kl. 11⁴⁸.

112. møde.

Onsdag den 29. maj kl. 13³⁰.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Ib Thyregod* til socialministeren:

„Hvorvidt og i bekræftende fald hvornår agter regeringen at fremsætte lovforslag om afvikling af nedsættelsesreglerne for udbetaling af indtægtsbestemt folkepension?“

Ib Thyregod: Den 12. december 1961 nedsatte den højtærede socialminister en kommission med den opgave at overveje, hvilke

grupper af folkepensionister der skulle have adgang til folkepension uden hensyn til deres økonomiske forhold. Denne kommission, i hvilken der bl. a. var repræsentanter for de i folketingets finansudvalg repræsenterede partier, afgav en betænkning, der blev offentliggjort i februar i år. Der var i kommissionen bred enighed om gennemførelse af almindelig ikke-indtægtsreguleret folkepension med aldersgrænsen 67 år for mænd og kvinder. Man anslog udgifterne til gennemførelsen af denne foranstaltning til ca. 229 mill. kr.

Man pegede endvidere på, at en forhøjelse af folkepensionsbidraget fra 1 til 2 pct. årlig ville give en merindtægt på 235 mill. kr., og man var inde på tanken om en gradvis forhøjelse af det fradragsfrie beløb gennem en kortere årrække, så man ved afslutningen heraf gik over til at yde en almindelig, ikke-indtægtsbestemt folkepension til mænd og kvinder, der var fyldt 67 år. Som led i helhedsløsningen blev der gennemført et forslag til lov om ændring i lov om invalide- og folkepension, så der samtidig skete en forhøjelse af folkepensionsbidraget fra 1 til 1½ pct. Det overskydende beløb skulle efter forslaget bindes på en særlig konto i nationalbanken. Regeringen havde på daværende tidspunkt endnu ikke taget stilling til det kommissionsforslag, som jeg her har omtalt.

Det spørgsmål, som er af væsentlig betydning for mange — det har betydning både direkte for opsparingen, og det har betydning for mange ældre sparere og selvpensionister, som er ramt af den sidste tids prisudvikling — er, dels hvorvidt forslaget gennemføres, dels på hvilket tidspunkt dette sker.

Da samtidig kommissionsbetænkningen har givet anledning til en del diskussion i den senere tid — bl. a. har direktøren for statens socialforskningsinstitut, direktør Henning Friis, kritiseret denne kommissionsbetænkning — har jeg fundet det rimeligt at rejse det spørgsmål, om socialministeren på regeringens vegne kan oplyse noget om, hvilke planer man har med hensyn til gennemførelse af dette forslag, og i bekræftende fald på hvilket tidspunkt forslaget kan forventes gennemført.

Socialministeren (Bundvad): Jeg vil gerne indlede min besvarelse med et kort rids af